

Nationaal Coördinator
Terrorisbestrijding en Veiligheid
Ministerie van Justitie en Veiligheid

Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland

December 2024

Fotobijschrift omslag:

De Dienst Speciale Interventies (DSI) houdt een anti-terrorisme-oefening en bootst een gijzeling na op een school.

Dreigingsniveau terrorisme blijft 4 op een schaal van 5

Er is een reële kans dat er een aanslag in Nederland zal plaatsvinden. Door deze substantiële terroristische dreiging blijft het dreigingsniveau terrorisme gehandhaafd op niveau 4 op een schaal van 5. Dat betekent dat er een reële kans is dat er in Nederland een aanslag zal plaatsvinden. Het niveau volgt uit het Dreigingsbeeld Terrorismen Nederland. De belangrijkste factoren waarop het dreigingsniveau is gebaseerd zijn hieronder weergegeven.

Gaza-oorlog: aanjagende factor voor extremisme en terrorisme

De aanslagen van Hamas op 7 oktober 2023 in Israël en de daarop volgende oorlog die Israël voert in Gaza hebben geleid tot een escalatie van geweld in het Midden-Oosten, waarbij steeds meer landen betrokken zijn. Door extremistische groepen wereldwijd wordt het conflict gebruikt om al bestaande extremistische, antisemitische en racistische narratieven te versterken.¹ Na 7 oktober 2023 hebben er veel gewelddadige incidenten in westerse landen plaatsgevonden, gericht tegen Israëlische, Joodse, islamitische en christelijke personen of objecten.² In de nacht van 7 op 8 november werden in Amsterdam Israëlische burgers mishandeld na de voetbalwedstrijd tussen Ajax en Maccabi Tel Aviv. Daarbij werden antisemitische leuzen gebezigd. Ook een deel van de supporters van Maccabi maakte zich schuldig aan provocerende, anti-Palestijnse en anti-Arabische leuzen en gedragingen. Aanhangers van diverse extremistische stromingen dragen daarnaast bij aan het antisemitisme in ons land. Het antisemitisme lijkt op basis van het aantal meldingen sterk toe te nemen in Nederland. Dit vindt plaats in een maatschappelijke context van groeiende polarisatie, waarin online en offline discriminatie, bedreiging en soms geweld jegens vrouwen, moslims, lhbtq+’ers en mensen met een andere etnische of culturele achtergrond in Nederland toeneemt.³

¹ Clara Broekaert e.a., ‘Accelerating hate. The impact of October 7 on terrorism and political violence in the West’, The Soufan Center, september 2024, p.54.

² In Broekaert e.a., ‘Accelerating hate’, worden de incidenten in vijf westerse landen opgesomd en geanalyseerd.

³ Zie paragraaf 2.2; en: ‘Discriminatiecijfers in 2023’, Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Nationale Politie, Art.1, Movisie, april 2024; ‘Strafbare discriminatie in Beeld 2023. Overzicht van de discriminatiecijfers van het Openbaar Ministerie’, Openbaar Ministerie, april 2023; ‘Sterke stijging online antisemitisme sinds 7 oktober’, Nieuwsbericht Nationaal Coördinator Antisemitismebestrijding 5 oktober 2024; ‘Monitor antisemitische incidenten 2023’, Centrum Informatie en Documentatie Israël, april 2024.

Snelle online radicalisering rechts-terroristische en jihadistische jongeren neemt toe

Tientallen jongeren in de leeftijd van 12 tot 20 jaar zijn bij de politie en het Openbaar Ministerie in beeld gekomen vanwege onder meer het verspreiden van terroristische propaganda; sommigen ook vanwege het voorbereiden van aanslagen.⁴ De snelle online radicalisering van jongeren is een belangrijk bestanddeel van de terroristische dreiging. Er zijn in Nederland waarschijnlijk enkele honderden jongeren actief in rechts-terroristische en jihadistische online milieus. De snelheid waarmee sommige kinderen en jongeren online radicaliseren is zorgelijk. Onder hen zijn jonge tieners, rond de 14 jaar oud. Er is een reële kans dat personen actief in dit online milieu de daad bij het woord voegen en een geweldsdaad plegen. Wat de jihadistische jongeren betreft, zij komen online relatief eenvoudig in contact met leden van ISIS die hen proberen te stimuleren tot een uitreis of een aanslag. Dat verhoogt het risico op terroristisch geweld.

Dreigingsniveau blijft op 4.

Dat betekent dat er een reële kans is dat een aanslag in Nederland zal plaatsvinden.

Dreigingsniveau

4

⁴ 'OM en Kinderbescherming waarschuwen voor snelle online radicalisering van jongeren', NOS.nl, 5 september 2024.

Dreiging vanuit jihadisme en andere radicaal-islamitische kringen onverminderd hoog

De aanhoudende hoge dreiging van het jihadisme wordt geïllustreerd door de toename van het aantal jihadistische aanslagen en arrestaties in Europa. De oorlog in Gaza is een belangrijke aanjagende factor voor de jihadistische dreiging in Europa. Op 19 september viel een man bij de Erasmusbrug in Rotterdam mensen aan met een mes, waarbij een dode viel. Het OM verdenkt de verdachte, een 22-jarige man uit Amersfoort, van moord en poging tot moord met terroristisch motief. De jihadistische dreiging komt vooral voort uit Islamitische Staat (ISIS). Netwerken van jihadisten uit Centraal-Azië en de Kaukasus hebben de intentie een aanslag te plegen in Europa. Zij zijn vaak verbonden aan ISKP, de van oorsprong Afghaanse tak van ISIS. Ook andere ISIS-provincies, zoals die in Syrië of Somalië, proberen aanslagen in Europa aan te sturen of aanhangers in het Westen daartoe te stimuleren. Daarnaast zijn er in Europa nog steeds aanslagen door alleenhandelende daders die geïnspireerd zijn door ISIS. Ten slotte gaat er in Europa een potentiële dreiging uit van personen die na een veroordeling voor terrorisme vrijgekomen zijn uit detentie. Vanaf 2025 komen er in Nederland terrorismeveroordeelden vrij met een hoger dreigingsprofiel dan veel eerdere vrijgelaten terrorismeveroordeelden.

Soevereinen in Nederland gearresteerd op verdenking van terrorisme

Voor het eerst worden in Nederland acht soevereinen vervolgd vanwege terroristische misdrijven. Zij worden verdacht van deelname aan een terroristische organisatie, drie van hen ook van het voornemen een gewelddadige confrontatie aan te gaan met lokale gezagsdragers en arrestaties uit te voeren. Bij meerdere verdachten zijn wapens aangetroffen. Soevereinen vormen een prominente subgroep binnen de anti-institutionele beweging. Ondanks de arrestaties gaat er nog steeds een geweldsdreiging uit van de kleine groep geweldsbereide soevereinen.

Nieuwe rechts-extremistische groepen zijn meer actiebereid

De rechts-extremistische beweging ondermijnt met haar boodschap van witte superioriteit en haat jegens minderheden de democratische rechtsorde. Het afgelopen jaar zijn in Nederland groepen opgericht van rechts-extremistische jongens en mannen - en enkele vrouwen - van wie sommigen ook terroristisch gedachtegoed aanhangen. Ze zijn meer actiebereid: ze delen niet alleen ideeën online maar willen elkaar ook in persoon ontmoeten en activiteiten ondernemen. Sommige aanhangers gaan over tot racistisch gemotiveerd geweld. Enkele Nederlandse groepen staan in contact met, of zijn verbonden aan internationale, meer geharde terroristische groepen.

Dreigingsniveau blijft op 4.
De kans op een aanslag is reëel

4

Er is in Nederland nog steeds sprake van een substantiële terroristische dreiging. De jihadistische dreiging blijft onverminderd hoog. Daarnaast bestaat er een reële kans dat personen uit het rechts-terroristische milieu overgaan tot geweld. Ten slotte vormt de kleine groep geweldsbereide anti-institutioneel-extremisten een potentiële dreiging.

Jihadistische dreiging.
Dreiging vanuit het jihadisme is onverminderd hoog

Het aantal aanslagen en aanhoudingen in Europa is in 2024 toegenomen. De Gaza-oorlog is een belangrijke aanjagende factor. De dreiging komt vooral voort uit ISIS. De organisatie probeert aanslagen in Europa aan te sturen en leden van ISIS proberen jihadisten in Europa te stimuleren tot aanslagen. Alleenhandelende aanslagplegers zijn vaak geïnspireerd door het gedachtegoed van ISIS.

Rechts-extremisme.
Nieuwe rechts-extremistische groepen zijn meer actiebereid

Het afgelopen jaar zijn in Nederland groepen opgericht van rechts-extremistische jongens en mannen - en enkele vrouwen - van wie sommigen ook terroristisch gedachtegoed aanhangen. Ze zijn meer actiebereid: ze delen niet alleen ideeën online maar willen elkaar ook in persoon ontmoeten en activiteiten ondernemen.

Veranderingen bij ISIS.
Dreiging vanuit ISIS groeit door organisatorische aanpassingen

ISIS heeft na de val van het 'kalifaat' (2019) de capaciteiten voor aanslagplanning gespreid over meerdere provincies. Vooral de van oorsprong Afghaanse tak, ISKP, tracht via netwerken in Europa aanslagen te plegen. Maar ook andere ISIS-provincies, zoals ISIS-Syrië en -Somalië, proberen die te organiseren of te stimuleren. Daarbij is er sprake van coördinatie en samenwerking. De spreiding maakt het moeilijker de dreiging tegen te gaan.

Anti-institutioneel terrorisme en extremisme.
Arrestaties onder geweldsbereide soevereinen

Voor het eerst worden in Nederland acht soevereinen vervolgd vanwege terroristische misdrijven. Zij worden verdacht van deelname aan een terroristische organisatie, drie van hen ook van het voornemen een gewelddadige confrontatie aan te gaan met lokale gezagsdragers en arrestaties uit te voeren. Ondanks de aanhoudingen gaat er nog steeds een geweldsdreiging uit van een kleine groep geweldsbereide soevereinen.

Online radicalisering.
Steeds meer rechts-terroristische en jihadistische jongeren radicaliseren online

In 2024 zijn in Nederland tientallen jongeren in de leeftijd van 12 tot 20 jaar bij de politie en het Openbaar Ministerie in beeld gekomen vanwege onder meer het verspreiden van terroristische propaganda; sommigen ook vanwege het voorbereiden van aanslagen. Er zijn waarschijnlijk enkele honderden jongeren actief in rechtsterroristische en jihadistische online milieus. Jihadistische jongeren komen online relatief eenvoudig in contact met ISIS-leden die hen proberen aan te zetten tot een aanslag.

Inhoudsopgave

1. Dreigingsniveau terrorisme blijft 4 op een schaal van 5	3
Inhoudsopgave	8
2. Inleiding	9
3. Jihadisme en radicale islam	13
Meer jihadistische en radicaal-islamitische aanslagen en arrestaties in Europa	13
Aanslagen: aangestuurd, gestimuleerd, geïnspireerd	15
Jihadistische beweging in Nederland: fysieke netwerken weinig actief, zorgen over online radicalisering	18
4. Rechts-terrorisme en -extremisme	23
Rechts-terrorisme: arrestaties in Nederland, online milieu zorgelijk	23
Rechts-extremisme: beperkte geweldsdreiging, wel ondermijning democratische rechtsorde	25
5. Anti-institutioneel terrorisme en extremisme	31
Nederlandse soevereinen verdacht van aanschaf van wapens voor opstand	31
Weinig fysieke geweldsincidenten, maar anti-institutioneel extremisten dragen bij aan intimidatie en bedreigingen	33
6. Links-extremisme	35
Gaza-demonstraties leiden niet tot toegenomen geweldsbereidheid in links-extremistische beweging	35
Themahoofdstuk: Islamitische Staat in verandering	39
Bijlage 1: Overzicht van terroristische aanslagen en arrestaties wegens aanslagplanning	47

Inleiding

Doel en afbakening

Het Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland (DTN) biedt inzicht in de terroristische en gewelddadig extremistische dreiging voor Nederland, de belangen die daardoor kunnen worden aangetast en de weerbaarheid tegen deze dreiging. Ook worden doorgaans niet-gewelddadige extremistische bewegingen beschouwd wanneer er indicaties zijn dat er terroristisch of anderszins ernstig geweld uit kan voortvloeien. Buitenlandse ontwikkelingen worden meegenomen wanneer ze van invloed zijn op de dreiging in Nederland of tegen Nederlandse belangen in het buitenland. Met het DTN stelt de NCTV het dreigingsniveau vast, oftewel een inschatting van de algemene terroristische dreiging gedurende een langere termijn.

Aan het DTN ligt onderzoek ten grondslag naar alle vormen van terrorisme en gewelddadig extremisme, ongeacht ideologische signatuur. Indien bepaalde thema's niet in het DTN worden genoemd, zoals in deze editie salafisme, klimaat- of dierenrechtenextremisme, is dit omdat er op het moment van schrijven geen aantoonbare ernstige geweldsdreiging van uitgaat. Wanneer de actualiteit daarom vraagt, kan de NCTV daarover berichten in andere producten. Terrorismedefinanciering wordt in het DTN opgenomen wanneer er een relatie bestaat met de geweldsdreiging tegen Nederland of haar belangen in het buitenland.

Het DTN is vooral bedoeld voor strategie- en beleidsvorming op nationaal niveau. Met het DTN wordt beoogd om het kabinet, de leden van de Eerste en Tweede Kamer, ambtenaren, bestuurders en beleidsmakers op nationaal en gemeentelijk niveau, wetenschappers en andere geïnteresseerden te informeren over de huidige terroristische en gewelddadig extremistische dreiging tegen Nederland.

Leeswijzer

Het DTN bestaat uit het voorgaande hoofdstuk waarin het dreigingsniveau wordt vastgesteld en de belangrijkste bevindingen staan genoemd, en vijf verdiepende hoofdstukken. Het vijfde hoofdstuk is een wisselend themahoofdstuk waarin een aspect van de terroristische of gewelddadig extremistische dreiging tegen Nederland nader wordt uitgediept. De hoofdstukken hebben de volgende onderwerpen:

- Jihadisme en radicale islam
- Rechts-terrorisme en -extremisme
- Anti-institutioneel extremisme
- Links-extremisme
- Themahoofdstuk: Islamitische Staat in Verandering

De bijlage biedt een overzicht van de belangrijkste terroristische aanslagen en arrestaties wegens aanslagplanning in Europa tussen eind mei en begin december 2024.

Sleutelbegrippen

- **Accelerationisme:** Rechts-extremistisch gedachtegoed waarbij door middel van terroristisch geweld chaos wordt nagestreefd, om zo een rassenoorlog en de vervanging van de democratie door een nationaalsocialistische en witte etnostaat te bespoedigen.
- **Activisme:** Pogingen van individuen of groepen om op buitenparlementaire wijze, maar binnen de kaders van de democratische rechtsorde, politieke besluitvorming te beïnvloeden.
- **Democratische rechtsorde:** Een samenleving waarbij de wisselwerking tussen overheid en burgers en burgers onderling verloopt volgens de principes, procedures en instituties die voortkomen uit de grondwettelijk vastgelegde vrijheden en rechten. Hierbij gaat het om gelijkheidsrechten, vrijheidsrechten en participatierechten. Dit is de open samenleving die er onder andere voor zorgt dat iedereen binnen dit systeem beschermd wordt en op een vrije manier kan leven.
- **Extremisme:** Het uit ideologische motieven bereid zijn om niet-gewelddadige en/of gewelddadige activiteiten te verrichten die de democratische rechtsorde ondermijnen. Extremisme kan zich uiten in geweld, maar ook op niet-gewelddadige wijze. Voorbeelden van niet-gewelddadige ondemocratische activiteiten zijn het op stelselmatige wijze haat zaaien; angst verspreiden; doelbewust desinformatie verspreiden; demoniseren en intimideren; verwerpen van wet- en regelgeving; en pogingen doen om een parallelle samenleving tot stand te brengen waarbij het gezag van de Nederlandse overheid en het rechtssysteem worden afgewezen.
- **Ideologisch motief:** Het handelen vanuit een bepaald wereldbeeld om een al dan niet specifiek einddoel te bereiken. Dit einddoel kan ook beperkt zijn tot: anders dan nu. Een ideologisch motief is anders dan een louter persoonlijk, crimineel, of geldelijk motief.
- **Jihadisme:** Een stroming binnen de politieke islam die op basis van een specifieke invulling van de salafistische leer en op basis van het gedachtegoed van Sayyid Qutb door middel van een gewapende strijd (jihad) streeft naar een mondiale heerschappij van de islam, en daarmee naar de heroprichting dan wel instandhouding van de islamitische staat (kalifaat).
- **Terrorisme:** Het uit ideologische motieven (voorbereiden van het) plegen van op mensenlevens gericht geweld, of het veroorzaken van maatschappij-ontwrichtende schade, met als doel (een deel van) de bevolking ernstige vrees aan te jagen, maatschappelijke veranderingen te bewerkstelligen en/of politieke besluitvorming te beïnvloeden.

Voor alle definities die worden gebruikt in het Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland, zie: www.nctv.nl/onderwerpen/dtn/definities-gebruikt-in-het-dtn

Fotobijschrift omslag:

Bloemen bij het monument 'De Schreeuw' in Amsterdam ter ere van de Franse leraar Samuel Paty. Paty werd in oktober 2020 gedood door een extremistische moslim nadat hij cartoons van Mohammed in zijn les had getoond.

Hoofdstuk 1

Jihadisme en radicale islam

De terroristische dreiging van het jihadisme en andere vormen van de radicale islam is onverminderd hoog. Het aantal aanslagen en arrestaties in Europa is in 2024 toegenomen ten opzichte van de jaren ervoor. De Gaza-oorlog heeft nog steeds een mobiliserende werking en verklaart de toename deels. Veel daders handelen alleen en zijn geïnspireerd door jihadistische propaganda. Anderen worden gestimuleerd en geadviseerd door leden van Islamitische Staat (ISIS) met wie ze online contact hebben. Er zijn ook netwerken van ISIS-leden in Europa actief die zich bezighouden met plannen van aanslagen. Steeds meer regionale afdelingen (vaak ‘provincies’ genoemd) van ISIS zijn betrokken bij het organiseren of stimuleren van aanslagen in Europa. Dit onderwerp wordt verder uitgediept in het themahoofdstuk van dit DTN.

Meer jihadistische en radicaal-islamitische aanslagen en arrestaties in Europa

In meerdere Europese landen zijn in 2024 aanslagen gepleegd door en arrestaties verricht van personen die gedreven werden door jihadistische of andere radicaal-islamitische denkbeelden. Het aantal jihadistische aanslagen en met name het aantal verstoorde plots is sinds oktober 2023 zo sterk gegroeid, dat er mogelijk sprake is van een nieuwe golf van jihadistische aanslagen, na die van 2014 en volgende jaren.⁵ Het aantal geslaagde aanslagen blijft wel nog sterk achter vergeleken met die periode. (zie verder de Bijlage: Overzicht van terroristische aanslagen en arrestaties wegens aanslagplanning). Vooral voorafgaand aan de Olympische Spelen in Frankrijk en de Europees Kampioenschap Voetbal in Duitsland vonden meerdere arrestaties plaats van jihadisten met aanslagplannen. Zo arresteerden autoriteiten in België, Duitsland en Oostenrijk vlak voor de start van

⁵ Peter R. Neumann, ‘Die Rückkehr des Terrors. Wie uns der Dschihadismus herausfordert’, 2024, p.90, 96; Erik Hacker, ‘Jihadi attacks and plots in Europe: a new wave of terrorism?’, Scenor, 30 september 2024.

de Olympische Spelen in Parijs leden van een transnationaal Europees ISIS-netwerk met een deels Tsjetsjeense achtergrond. Een deel van hen was volgens mediaberichten betrokken bij het verkrijgen van ingrediënten voor de productie van explosieven.⁶ Ook in Nederland vond mogelijk een terroristische aanslag plaats. Op 19 september werd in Rotterdam een persoon met messen gedood en een ander verwond. De politie hield een 22-jarige man aan die wordt verdacht van moord en poging tot moord met terroristisch oogmerk. Tijdens zijn daad zou hij 'allahu akbar' ('God is groot') geschreeuwd hebben. Het is, als hij handelde vanuit een terroristisch oogmerk, de eerste terroristische aanslag in Nederland sinds die op een tram in Utrecht op 18 maart 2019. De verdachte had eerder al een zijn moeder aangevallen met een mes. Volgens de rechter was hij toen volledig ontoerekeningsvatbaar. Hij was bij de politie bekend vanwege gewelddadig gedrag en psychische problemen.

Gaza als aanjagende factor, escalatie in Midden-Oosten kan dreiging verder verhogen

Hoewel de jihadistische dreiging in Europa al sinds eind 2022 groeide,⁷ kan de huidige dreiging niet los gezien worden van de terroristische aanslagen van Hamas in Israël op 7 oktober 2023 en de daaropvolgende oorlog die Israël voert in Gaza. Jihadistische groepen als Al Qai'da en ISIS benutten het conflict in hun propaganda en roepen hun aanhangers op om aanslagen te plegen in het Westen tegen 'christelijke en Joodse' doelen. Deze begrippen moeten ruim worden opgevat en zijn bedoeld om ook aanslagen tegen bijvoorbeeld Israëliische vertegenwoordigingen of doelwitten zonder expliciet christelijke signatuur in westerse landen te legitimeren. De geweldsescalatie in het Midden-Oosten kan de terroristische dreiging nog verhogen. De Zweedse veiligheidsdienst brengt verschillende geweldsincidenten rond diplomatieke vertegenwoordigingen van Israël in Zweden en Denemarken in verband met Iran. Dat land zou leden van criminele jeugdbendes rekruteren om aanslagen te plegen.⁸ Iran is in het verleden vaker beschuldigd van het inzetten van criminelen om aanslagen op Iraanse dissidenten en Israëliische objecten en personen te plegen.⁹

Koranschendingen en blasfemie minder prominent in propaganda

In vorige DTN's is vastgesteld dat ook blasfemie, en Koranschendingen in het bijzonder, een *trigger* is voor terroristisch geweld. ISIS en al Qa'ida hebben Koranschendingen, ook die in Nederland, aangegrepen om aanhangers op te roepen tot het plegen van aanslagen. In de afgelopen jaren zijn in het buitenland aanslagen voorkomen en gepleegd waarbij blasfemie bijdroeg aan de motivatie van planners of daders. Koranschendingen zijn in de jihadistische propaganda sinds de zomer van 2024 ten opzichte van het voorjaar wat naar de achtergrond verdwenen, maar het verleden leert dat blasfemie snel aanleiding kan geven tot publiciteit, verontwaardiging en geweld. Meerdere aanslagen zijn de afgelopen jaren gepleegd om (beleefde) belediging van de islam, profeet Mohammed of de Koran te wreken; zo ook in Mannheim op 31 mei 2024, toen een man instak op een

⁶ 'Nervositeit rond openingsceremonie Spelen: mogelijk terreurcel van ISKP in ons land opgerold', De Morgen, 25 juli 2024. 'Préparation d'un attentat terroriste: 7 arrestations en Belgique, des opérations également menées en Allemagne', RTBF, 25 juli 2024. 'Drie verdachten blijven aangehouden na terreuronderzoek', De Standaard, 25 juli 2024.

⁷ Zie NCTV, 'Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland 58', mei 2023.

⁸ 'Iran may be behind attacks on Israeli embassies, Sweden says', BBC News, 2 oktober 2024.

⁹ Matthew Levitt, Magnus Ranstorp, Norman Roule, 'Mapping Iranian external operations worldwide', Policy Analysis, The Washington Institute for Near East Policy, 9 augustus 2024.

islamcriticus en een toegesnelde agent doodde. Dreiging voortkomend uit blasfemie is dus een constante in het dreigingsbeeld.

De Zweedse veiligheidsdienst beschuldigde Iran in september 2024 van het aanjagen van de verontwaardiging over Koranverbrandingen in Zweden. Iran zou een sms-dienst hebben gehackt en opruiende berichten hebben verspreid.¹⁰ In september uitte Al-dir' al-Sunni, een kleinere mediaorganisatie gelieerd aan ISIS, een dreigement tegen Nederland naar aanleiding van het parlementaire debat over het demonstratierecht en Koranschendingen op 3 september. De bedreiging werd niet opgepikt door andere media, maar toont wel aan dat nieuws over Koranschendingen in Nederland door sommigen in internationale jihadistische kringen wordt gevolgd.

Aanslagen: aangestuurd, gestimuleerd, geïnspireerd

Onder plegers van jihadistische aanslagen zijn globaal drie types te onderscheiden: ze zijn geïnspireerd door ISIS, gestimuleerd door jihadisten verbonden aan ISIS of aangestuurd door een van de 'provincies' van ISIS. De grenzen tussen deze typen zijn overigens niet altijd scherp. Het is bijvoorbeeld lastig te bepalen wanneer stimulering overgaat in aansturing. Ook de mate van stimulering of aansturing kan sterk verschillen. Sinds het einde van de jaren '10 waren kleinschalige, geïnspireerde aanslagen de norm in Europa. De gestimuleerde en aangestuurde aanslag zijn echter weer in opkomst. Dat is relevant omdat gestimuleerde en vooral aangestuurde aanslagen vaak ambitieuzer en professioneler van opzet zijn dan geïnspireerde aanslagen. Ze beogen meestal meer slachtoffers te maken. Tegelijkertijd worden complexe plots die veel voorbereiding en communicatie vergen vaker in een vroeg stadium gedetecteerd en verstoord.

Aanslagen in Europa 2014-2019: aangestuurd, gestimuleerd, geïnspireerd

In september 2014 riep toenmalig ISIS-woordvoerder Abu Mohamed al-Adnani aanhangers van ISIS in het Westen op niet langer naar Syrië te komen maar om in eigen land aanslagen te plegen. ISIS had daarnaast een eenheid voor 'exops' (externe operaties) opgericht met het doel ook zelf dergelijke aanslagen te organiseren. Hierop volgde een golf van tientallen aanslagen in West-Europa, vooral in de jaren 2014-2019.¹¹ Drie typen aanslagen kunnen worden onderscheiden in deze periode.¹² De eerste is de 'aangestuurde aanslag'. Hierbij speelde de externe aanslageenheid van ISIS een vooraanstaande rol. Bij dit type worden jihadisten die in het 'kalifaat' verbleven getraind en vervolgens naar Europa gestuurd om daar een aanslag te plegen, soms in het land van herkomst – als 'terugkeerders' dus. De meest dodelijke aanslagen van ISIS in Europa, die in Parijs (13 november 2015) en Brussel (22 maart 2016) zijn hiervan voorbeelden. Bij 'gestimuleerde aanslagen', het tweede type, waren ISIS-leden in Syrië/Irak betrokken. Zij probeerden jihadisten in het Westen, soms persoonlijke contacten van uitreizigers, aan te zetten tot een aanslag en gaven hun adviezen over zaken als doelwit of modus operandi. Dit gebeurde in de regel via online communicatie.

¹⁰ 'Sweden blames Iran for cyber-attack after Quran-burnings', BBC News, 24 september 2024.

¹¹ Een AIVD-publicatie telde 112 radicaal-islamitische en jihadi-salafistische aanslagen in de periode 2004-2018, waarvan ruim 80 tussen 2014 en 2018. Deze betreffen overigens heel het Westen en niet alleen Europa. AIVD, 'Doelwitten in beeld. Vijftien jaar jihadistische aanslagen in het Westen', mei 2019.

¹² AIVD, 'De erfenis van Syrië. Mondiaal jihadisme blijft dreiging voor Europa', november 2018, p.10. NCTV, 'Dreigingsbeeld Terorisme Nederland 42', juli 2016.

Het vaakst kwamen zogenaamde ‘geïnspireerde aanslagen’ voor, het laatste type: aanhangers of sympathisanten van ISIS die, meestal daartoe aangezet door propaganda, aanslagen plegen op eigen initiatief en zonder tussenkomst van jihadisten in ISIS-gebied. Deze waren gewoonlijk kleinschalig en met eenvoudige middelen. Vanaf 2017 nam het aantal aanslagen in Europa snel af. ISIS kwam steeds meer in het gedrang waardoor de organisatie voor externe operaties niet meer toekwam aan het opzetten van complexe aanslagen in het buitenland. Vooraanstaande jihadisten met een stimulerende rol werden uitgeschaald door de coalitie. De ISIS-propaganda nam in omvang af. Veiligheidsinstanties gingen in Europa steeds beter samenwerken en verstoorden terroristische plots in een vroeg stadium. Geïnspireerde aanslagen bleven niettemin voorkomen, maar minder in getal naarmate de aantrekkingskracht van ISIS afnam.

ISIS-provincies proberen aanslagen in Europa aan te sturen

Sinds de val van het ‘kalifaat’ in 2019 hebben zich in de organisatie van Islamitische Staat enkele belangrijke ontwikkelingen voorgedaan die van invloed zijn op de jihadistische dreiging van dit moment en in de nabije toekomst. Deze ontwikkelingen worden uitgebreid beschreven in het themahoofdstuk ‘Islamitische Staat in Verandering’. In de kern komt het neer op het volgende. Meerdere ISIS-provincies zijn bezig met het organiseren van aanslagen in Europa. Islamitische Staat Khorasan Provincie (ISKP), de van oorsprong Afghaanse afdeling van ISIS, nam daarbij het voortouw. In 2023 en 2024 zijn meerdere malen leden van deze netwerken in Europa gearresteerd op verdenking van het voorbereiden van een aanslag. Plots in West-Europa konden tijdig worden verstoord. Dat ging niet op voor de grote aanslag in Moskou op 22 maart 2024. Maar ISKP is niet de enige: steeds vaker proberen andere provincies van ISIS aanslagen in Europa te stimuleren of aan te sturen. Met name ISIS-Syrië en ISIS-Somalië zijn daarmee actief, maar ook andere afdelingen hebben deze ambitie. Er is een bepaalde mate van coördinatie tussen de verschillende regionale afdelingen, die soms samenwerken om een aanslag voor te bereiden. Hoewel netwerken in Europa verbonden aan die afdelingen soms autonoom zijn in de voorbereiding van een aanslag, is er vaak toch sprake van enige mate van aansturing door de ISIS-provincie. Tegelijkertijd worden enkele ISIS-provincies het afgelopen jaar steeds sterker, zoals in Somalië en Syrië – hoewel laatstgenoemde provincie de laatste maanden weer onder sterke druk kwam van de internationale anti-ISIS coalitie en nog onduidelijk is wat de effecten van de veranderende machtsverhoudingen in Syrië op ISIS in die regio zullen zijn. Een deel van de ISIS-provincies bevindt zich in delen van de wereld waar westerse landen beperkte mogelijkheden hebben om in samenwerking met de lokale autoriteiten terrorisme te bestrijden, zoals Afghanistan en delen van Afrika, met name de Sahel. In het themahoofdstuk worden de consequenties van deze ontwikkelingen op de terroristische dreiging tegen Europa op middellange termijn beschreven.

ISIS-handlers rekruteren, stimuleren en faciliteren online

Het tweede type aanslag wordt gepleegd door daders die tot hun daad worden gestimuleerd door ISIS-leden. Online komen jihadisten in het Westen, veelal jongeren, in aanraking met leden van ISIS die hen proberen aan te zetten tot een terroristische aanslag. Deze ISIS-leden komen via open of besloten groepen op internet en sociale media in contact met hen. Maar andersom kan ook: jihadisten of sympathisanten kunnen zelf jihadistische groepen benaderen via de mediaorganisaties van die groepen. ISIS-leden proberen jihadisten in Europa over te halen een aanslag te plegen en

kunnen hen adviseren over doelwit en modus operandi. Ook stimuleren ze potentiële aanslagplegers een videotestament op te nemen en zorgen ervoor dat die boodschap na de daad wordt gepubliceerd op een ISIS mediakanaal. Het vooruitzicht dat een aanslag formeel door ISIS zal worden geclaimd, kan voor sommige aanhangers die een aanslag willen plegen een stimulans zijn. Ook Nederlandse jihadisten die deel uitmaken van transnationale online netwerken kunnen in contact komen met ISIS-handlers. Het is de afgelopen jaren eenvoudiger geworden om online contact te leggen met ISIS in het buitenland. Het gemak om contact te leggen vergroot de ISIS-capaciteit om aanslagen te plegen.

Solingen: betrokkenheid ISIS, mogelijk gestimuleerd

De Syrische dader van de aanslag tijdens het stadsfeest in Solingen op 23 augustus 2024, waarbij drie mensen werden doodgestoken en elf verwond, stond in contact met ISIS. Hij werd een dag later aangehouden. Kort na zijn daad claimde ISIS de aanslag 'op een bijeenkomst van christenen' op haar mediakanaal Amaq. De dader werd 'strijder van ISIS' genoemd. Volgens de claim was de aanslag wraak voor 'moslims in Palestina en overal'. Niet lang daarna verscheen een zelf opgenomen video op Amaq waarin de aanslagpleger trouw aan ISIS zwoer. De snelle claim en publicatie van de video suggereert nauwe betrokkenheid van ISIS bij de aanslag. ISIS-leden stimuleerden mogelijk de dader.

Ook geïnspireerde aanslagen komen nog voor in Europa

De geïnspireerde aanslag is niet langer de norm in de zin dat vrijwel iedere aanslag, of voorbereiding daartoe, van dit type is. Maar ze worden nog steeds gepleegd. Dat gaat bijvoorbeeld op voor de aanslag in Zürich (Zwitserland) op een orthodox-joodse man op 2 maart. De man raakte gewond. Het geldt ook voor de aanslag in het Duitse Mannheim op een islamcriticus op 31 mei, waarbij een te hulp schietende agent werd gedood. Niet elke door ISIS geïnspireerde aanslag (of aanslagplot) van het afgelopen jaar is duidelijk te linken aan de Gaza-oorlog, maar vaak wel aan de oproepen van ISIS waarin de situatie in Gaza een prominente rol speelt.

Dreiging tegen concert Taylor Swift

Vaak is bij geïnspireerde aanslagen niet meer dan één persoon betrokken maar soms zijn er medestanders of handlangers. Een voorbeeld is het plot tegen een concert van Taylor Swift in Wenen deze zomer. Begin augustus werden in Oostenrijk een negentienjarige en een zeventienjarige man, beiden sympathisant van ISIS, gearresteerd. Allebei waren zij online geradicaliseerd.¹³ De negentienjarige hoofdverdachte had het voornemen zichzelf op te blazen tijdens het concert.¹⁴ Hij zou zelf thuis explosieven hebben gemaakt. Ook werden andere wapens in zijn huis gevonden. De concerten werden geannuleerd. Dit plot is om meerdere redenen afwijkend van het patroon: niet alleen was er mogelijk sprake van een handlanger, de beoogde modus operandi met gebruik van explosieven was ook complexer dan de meeste geïnspireerde aanslagen.

¹³ 'One click away: Foiled plot targeting Taylor Swift concert highlights minors' access to terrorist content online', Institute for Strategic Dialogue, 7 augustus 2024.

¹⁴ 'IS suspect planned suicide attack at Taylor Swift Vienna concert, officials say', Le Monde, 8 augustus 2024.

Al Qa'ida versterkt zich in Afghanistan, dreiging aanslagen in het Westen laag

De terroristische dreiging tegen Europa vanuit Al Qa'ida (AQ) is veel geringer dan die van ISIS. Al langere tijd heeft AQ geen aanslagen meer gepleegd in Europa. Toch is het belangrijk de ontwikkeling van de organisatie te blijven volgen. De afgelopen maanden is het aantal strijders van AQ in Afghanistan afkomstig uit het Midden-Oosten waarschijnlijk enigszins toegenomen.¹⁵ Hetzelfde geldt voor het aantal trainingsfaciliteiten.¹⁶ Ondanks deze groei is de dreiging die uitgaat van AQ in Afghanistan richting het Westen waarschijnlijk nog laag.¹⁷

Jihadistische beweging in Nederland: fysieke netwerken weinig actief, zorgen over online radicalisering

In de Nederlandse jihadistische beweging zijn meerdere groepen te onderscheiden. De grootste groep bestaat uit lokale jihadistische netwerken die soms al decennialang bestaan. Deze netwerken groeien al langere tijd niet meer en zijn weinig actief. Een andere groep wordt gevormd door een 'nieuwe generatie' van veelal jonge(re) jihadisten die niet of nauwelijks verbonden zijn aan de lokale netwerken en online radicaliseren. Deze groep neemt juist in omvang toe. Weer een andere groep bestaat uit personen met een recente migratieachtergrond die gerelateerd zijn aan transnationale jihadistische netwerken (zie par.1.2). Zij zijn niet verbonden aan de al langer gekende netwerken of de jonge generatie online jihadisten. Het is getalsmatig een zeer kleine groep, maar vanwege hun (indirecte) verbondenheid en ervaring met terroristische organisaties hebben zij een hoger dreigingsprofiel dan veel andere jihadisten in Nederland.

Van de langer gekende netwerken gaat al enkele jaren nauwelijks concrete aanslagdreiging uit. Potentieel mobiliserende gebeurtenissen, zoals de Koranschendingen in Nederland of de oorlog in Gaza, hebben daar geen verandering in gebracht. De oorlog wordt op soms felle toon besproken maar leidt binnen deze netwerken niet tot initiatieven om een aanslag te organiseren.

Meer belangstelling voor uitreizen naar een jihadistisch gebied

Binnen de jihadistische beweging in Nederland en Europa wordt vaker dan de afgelopen jaren gesproken over de intentie om uit te reizen naar ISIS-strijdgroepen in het buitenland. Soms heeft men een algemene wens om zich aan te sluiten bij jihadisten in het buitenland maar wordt de keuze voor een specifieke bestemming pas later bepaald. Sommigen proberen de daad bij het woord te voegen. Op 14 mei 2024 werd een 24-jarige man uit Nederland aangehouden in Parijs,

---

¹⁵ 'Fifteenth report of the Analytical Support and Sanctions Team submitted pursuant to resolution 2716 (2023) concerning the Taliban and other associated individuals and entities constituting a threat to the peace, stability and security of Afghanistan', UN Security Council, S/2024/499, p.14, 8 juli 2024.

¹⁶ Bill Roggio, 'Analysis: al Qaeda expands its network of training camps in Afghanistan', Long War Journal, 11 juli 2024. 'Fifteenth report of the Analytical Support and Sanctions Team', pp.13-14.

¹⁷ 'Thirty-fourth report of the Analytical Support and Sanctions Monitoring Team submitted pursuant resolution 2734 (2024) concerning ISIL (Da'esh), Al-Qaida and associated individuals and entities', United Nations Security Council, S/2024/556, pp.16-17, 22 juli 2024.

omdat hij zou willen uitreizen naar een jihadistisch strijdgebied, mogelijk Somalië.¹⁸ Op 16 mei zijn twee mannen uit de omgeving Utrecht aangehouden op verdenking van lidmaatschap van een terroristische organisatie, onder meer door te proberen uit te reizen naar ISIS-gebied.¹⁹ Een 23-jarige man is op 9 oktober veroordeeld tot vier jaar gevangenisstraf omdat hij zich wilde aansluiten bij ISIS-Somalië.²⁰

Het gaat in Europa nog altijd om zeer beperkte aantallen uitreizigers, zeker in vergelijking met de trek naar Syrië vanaf 2012. Desalniettemin is er sprake van een toename in vergelijking met de periode van 2019 tot 2023, toen zich slechts zelden personen uit West-Europa aansloten bij terroristische organisaties elders. Op termijn kunnen nieuwe uitreizigers zorgen voor een hogere aanslagdreiging tegen de landen waar zij vandaan komen, omdat zij anderen op afstand kunnen inspireren of faciliteren. Ook kunnen ze bij terugkeer een terroristische dreiging vormen voor Nederland, onder meer omdat zij door hun verblijf in het strijdgebied internationale jihadistische contacten hebben opgedaan. Met name mannen vormen een potentiële geweldsdreiging vanwege de mogelijke blootstelling aan extreem geweld en aldaar opgedane gevechtstraining en –ervaring.

Circa 75 volwassen uitreizigers uit Nederland zijn nog in Syrië, Irak of Turkije; 20 van hen zijn in een opvangkamp of detentie, 25 bij jihadistische groepen in Noordwest-Syrië, 20 mogelijk elders in Syrië en 10 in Turkije (afgeronde cijfers). Daarnaast zijn er nog circa 170 minderjarige uitreizigers in genoemde regio's, van wie een deel daar is geboren. Het is niet aannemelijk dat veel van hen op korte termijn zullen terugkeren naar Nederland.²¹

Vanaf 2025 terrorismeveroordeelden met hoger dreigingsprofiel uit detentie

Meerdere Europese veiligheidsdiensten hebben zorgen geuit over de aanstaande vrijlating van veroordeelde jihadisten de komende jaren. Het zicht houden op deze groeiende groep ex-gedetineerden vergt veel capaciteit van inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Tot nu toe is de dreiging die uitgaat van terrorismeveroordeelden die hun straf hebben uitgezeten in Nederland beperkt gebleven. Een deel van deze ex-gedetineerden neemt afstand van jihadistische netwerken, of keert het jihadistische gedachtegoed in zijn geheel de rug toe. Vanaf 2025 komen er echter terrorismeveroordeelden vrij uit detentie die, vergeleken met veel van de eerder vrijgelaten veroordeelden voor terrorisme, een hoger dreigingsprofiel hebben.

Na een onherroepelijke veroordeling voor een terroristisch misdrijf kan het Nederlanderschap worden ingetrokken van personen met een dubbele nationaliteit. Inzet van de maatregel is dat terrorismeveroordeelden na deze intrekking en het opleggen van een inreisverbod Nederland zelfstandig verlaten of worden uitgezet. Van terrorismeveroordeelden, die ons land verlaten, gaat in principe een lagere dreiging uit tegen Nederland dan van degenen die niet vertrekken. Bij de meeste ex-gedetineerde terrorismeveroordeelden van wie het Nederlanderschap is ingetrokken, is

¹⁸ 'Syriër (24) uit Naaldwijk bereid te moorden en te sterven voor IS; Na waarschuwing inlichtingendienst gepakt in Parijs', De Telegraaf, 15 augustus 2024. 'Jihadverdachte (24) wilde in Irak of Somalië sterven, maar werd binnen anderhalf uur opgepakt in Parijs', Algemeen Dagblad, 16 augustus 2024.

¹⁹ 'Twee verdachten aangehouden voor deelname aan terroristische organisatie', Persbericht Openbaar Ministerie, 22 augustus 2024.

²⁰ <https://uitspraken.rechtspraak.nl/details?id=ECLI:NL:RBOBR:2024:4626>.

²¹ Zie: www.aivd.nl/onderwerpen/terrorismen/uitreizigers-en-terugkeerders.

vertrek tot op heden echter nog niet gerealiseerd. Zij verblijven veelal onrechtmatig in Nederland. Wanneer zij ook niet beschikken over een vaste woon- of verblijfplaats is het voor de autoriteiten moeilijker om zicht op hen te houden. Zij raken uit beeld bij lokale en regionale instanties die betrokken zijn bij het tegengaan van terrorisme, ook omdat ze vaak niet langer begeleiding van die instanties gericht op re-integratie ontvangen. De AIVD stelt in haar onderzoeken vast dat re-integratietrajecten juist kunnen bijdragen aan vermindering van de dreiging van ex-gedetineerden. Ze bieden hen immers perspectief om een leven op te bouwen weg van het oude jihadistische netwerk. Dit positieve effect is wel afhankelijk van de medewerking en intrinsieke motivatie van de betrokkene. Het verlies aan zicht en de beperkte mogelijkheden tot begeleiding zijn zorgelijk met het oog op de ex-gedetineerde terrorismeveroordeelden die vanaf 2025 vrij komen, in het geval ook hun vertrek niet kan worden gerealiseerd. Een deel van hen heeft immers een hoger dreigingsprofiel en met hun vrijlating groeit het aantal ex-gedetineerde terrorismeveroordeelden dat niet door instanties wordt begeleid en op wie het moeilijker is zicht te houden.

Deel Nederlandse jihadistische beweging bestaat alleen online

Naast fysieke netwerken bestaat de jihadistische beweging in Nederland uit personen die elkaar vrijwel uitsluitend via online netwerken kennen. Deze netwerken zijn niet aan landsgrenzen gebonden en de leden wonen vaak ver van elkaar. Ze zijn meestal niet direct gerelateerd aan virtuele netwerken van ISIS-provincies. In vergelijking met de rechts-terroristische online scene, waar een min of meer samenhangende ideologie veelal ontbreekt (zie paragraaf 2.1), hangen jihadistische online jongeren vaker een coherent jihadistisch gedachtegoed aan, hoewel de mate van ideologische kennis sterk varieert. De dreiging van jihadistische online netwerken is drievoudig. Ze spelen een belangrijke rol bij het in stand houden van ISIS gedachtegoed.²² Op pro-ISIS-kanalen verschijnt veel Engelstalige propaganda die is toegespitst op een jong publiek (veel beeld, weinig tekst). Vaak is de propaganda afkomstig van mediakanalen gelieerd aan ISKP. Daarnaast zijn de netwerken een ideale rekruteringsbodem voor ISIS-leden die personen in Europa proberen over te halen uit te reizen of aan te zetten tot aanslagen. Ten slotte kunnen online jihadisten, geïnspireerd door de propaganda of gestimuleerd via een ISIS-contact, overgaan tot geweld. De arrestatie van jihadisten uit meerdere netwerken in Europa in 2024 getuigen hiervan. Zij zijn veelal erg jong en in korte tijd geradicaliseerd. Sinds het begin van de Gaza-oorlog in oktober 2023 is ongeveer twee-derde van de opgepakte jihadistische terrorismeverdachten in Europa onder de twintig jaar.²³ De heftige beelden van de oorlog in Gaza dragen waarschijnlijk bij aan hun radicalisering.

Radicalisering online wijd verspreid en lastig te bestrijden

De NCTV beschrijft al jaren de ontwikkelingen op het terrein van online radicalisering, die nog steeds lijkt toe te nemen. Dat geldt voor verschillende vormen van extremisme en terrorisme, maar met name voor jihadisme en rechts.²⁴ Waarschijnlijk zijn er in Nederland enkele honderden jongeren actief in de online rechts-terroristische en jihadistische online milieus.

²² Meili Criezis, 'Create, Connect, and Deceive: Islamic State Supporters' Maintenance of the Virtual Caliphate Through Adaptation and Innovation', Program on Extremism, The George Washington University, september 2022.

²³ Neumann, 'Die Rückkehr des Terrors', p.90-91. Berekend over de periode oktober 2023 tot juni 2024.

²⁴ Zie met name het themahoofdstuk 'Veranderende dreiging door online radicalisering', NCTV, 'Dreigingsbeeld Terrorismen Nederland december 2023', pp 35-38.

Het radicaliseringsproces verloopt in beide gevallen vaak gelijk. Ze gaan vaak via mainstream sociale media zelfstandig op zoek naar gelijkgestemden. Vervolgens worden zij van daaruit doorgeleid naar besloten groepen en komen zo dieper in een netwerk terecht.²⁵

In terroristische online milieus zijn opvallend veel minderjarigen en jongvolwassenen. Veel van deze jongeren hebben problemen met hun mentale gezondheid of hebben ervaringen gehad met bijvoorbeeld discriminatie, pesten of een instabiele thuissituatie. Er leven grote zorgen over de snelheid waarmee jongeren via sociale media gewelddadige en terroristische inhoud onder ogen krijgen. Hierbij spelen aanbevelingsalgoritmes van online platformen, naast het eigen zoekgedrag, een voorname rol. Met name minderjarigen – middenin de ontwikkeling van de identiteit – vormen een kwetsbare groep en zijn vaak (nog) niet weerbaar tegen deze verleiding. Het gevaar van 'flitsradicalisering' van beïnvloedbare jongeren, die niet stuiten op tegenspraak in de echokamers waarin alleen maar gelijkgestemden actief zijn, is in beide terroristische online milieus een reële dreiging voor de nationale veiligheid.²⁶

Daarnaast zijn online netwerken vaak transnationaal en laagdrempelig. Ze zijn zeer geschikt voor rekrutering door terroristische organisaties. Jongeren in deze netwerken worden voortdurend geconfronteerd met gewelddadig materiaal en met propaganda of personen die hen proberen aan te zetten tot aanslagen. Deze content wordt via gamification – het presenteren van geweld als elementen in een spel – en met behulp van memes zo aantrekkelijk mogelijk gemaakt voor jongeren. Dat kan de geweldsdrempel verlagen. In zowel jihadistische als rechts-terroristische online milieus zijn in het afgelopen jaar jongeren in beeld van de politie en het Openbaar Ministerie gekomen vanwege onder meer het verspreiden van terroristische propaganda, sommigen ook vanwege het voorbereiden van aanslagen. Het gaat in Nederland om tientallen jongeren.²⁷

Aanhangers van terroristisch gedachtegoed proberen op zoveel mogelijk platformen actief te zijn en contentmoderatie te omzeilen. Voorbeelden van platformen zijn Telegram, Facebook, X, Discord, Gab, meer visueel ingestelde platformen als TikTok, Instagram en Pinterest, chan-sites als 4chan en gamingplatformen als Roblox.²⁸ Hoe meer contentmoderatie er plaatsvindt, hoe subtieler de boodschap moet zijn. Strenger contentbeheer heeft tot gevolg dat de echte terroristische inhoud wordt verplaatst naar alternatieve en besloten groepen en kanalen waar moderatie ontbreekt. Op de grotere platformen met meer contentbeheer blijft zogeheten 'borderline'-content vaak ongemoeid. Dit is content die op zichzelf niet extremistisch of terroristisch is, maar die wel een rol speelt in het radicaliseren en rekruteren van nieuwe leden. Geïnteresseerden worden bijvoorbeeld via een link bij een dergelijk bericht of meme gelokt om 'mee te gaan' naar een besloten online groep met terroristische content.²⁹

Jihadistische en rechts-terroristische online actoren weten verder op allerlei manieren onder de radar te blijven of keren na een ban of block weer snel terug onder een andere accountnaam, in een andere taal of op een ander platform. Bovendien is het aanbod aan terroristische propaganda, ook door het toenemende gebruik van technologische mogelijkheden als Artificial Intelligence (AI) en deepfake-technieken voor het maken terroristische content, zo enorm dat het bijna onmogelijk is om alles als zodanig te herkennen en te verwijderen.

²⁵ Charlie Stoeldraaijers, E. Rodermond, F. Thijs, R. Leukfeldt en F. Weerman, 'Radicale reclame op sociale media. Een onderzoek naar online rekrutering door en voor extremistische groepen', juni 2024.

²⁶ 'Het levensgevaarlijke algoritme van TikTok', Humo.be, 8 april 2024; 'Der unheimische Aufstieg der TikTok-Dschihadisten', blog Peter R. Neumann, 23 juli 2024.

²⁷ 'OM en Kinderbescherming waarschuwen voor snelle online radicalisering van jongeren', NOS.nl, 5 september 2024.

²⁸ Zie onder andere Stoeldraaijers e.a., 'Radicale reclame op sociale media'. Het geschetste beeld is dat van medio 2024.

²⁹ NCTV, 'Memes als online wapen. Fenomeenanalyse naar het gebruik van memes door extreemrechts', mei 2024.

Fotobijschrift omslag:

Hakenkruisen en nazistische leuzen gekalkt op een voormalige waterzuivering in Westerbork.

Hoofdstuk 2

Rechts-terrorisme en -extremisme

Er bestaat een reële kans dat personen uit het rechts-terroristische online milieu de daad bij het woord voegen en overgaan tot geweld. In Nederland zijn in de zomer van 2024 enkele merendeels jonge personen gearresteerd op verdenking van opruiing tot een rechts-terroristisch misdrijf. Rechts-extremisme ondermijnt met zijn boodschap van witte superioriteit en haat jegens minderheden de democratische rechtsorde en kan daarnaast leiden tot gewelddadige incidenten.

Rechts-terrorisme: arrestaties in Nederland, online milieu zorgelijk

Beperkte terroristische dreiging, wel arrestaties in Nederland

Het is vaak lastig vast te stellen of de deelnemers in het rechts-terroristische online milieu zelf daadwerkelijk bereid zijn om tot terroristisch geweld over te gaan. Het afgelopen jaar zijn er in Nederland en andere landen van Europa wel meerdere arrestaties geweest van personen actief in het online milieu. Veelal betrof dit aanzetten tot haat, opruiing en voorbereiding tot een terroristisch misdrijf, maar zelden was er sprake van concrete aanslagplanning.

Zo werden in Nederland in augustus drie mannen (16, 19 en 26 jaar) aangehouden. Ze waren actief in accelerationistische chatgroepen op Telegram. Voor accelerationisten dienen terroristische aanslagen als middel om een rassenoorlog, die in hun ogen onvermijdelijk is, versneld op gang te brengen. Bij de verdachten zijn onder andere meerdere nepwapens en rechts-extremistische voorwerpen en online content aangetroffen.³⁰ De 16-jarige wordt tevens verdacht van lidmaatschap van de rechts-terroristische organisatie 'The Base'.³¹

³⁰ 'Drietal vast op verdenking van aanzetten tot terreur: 'neonazipraktijken'', Algemeen Dagblad, 22 augustus 2024.

³¹ 'Nederlandse tiener verdacht van deelname extreemrechtse terreurgroep The Base', NOS.nl, 5 september 2024.

Dat geweld kan voortkomen uit het rechts-terroristische online milieu, bleek afgelopen zomer toen een 18-jarige man in het Turkse Eskişehir vijf personen neerstak, van wie twee zwaar gewond raakten. De man, die werd aangehouden, liet een manifest achter. Dit manifest is een voorbeeld van zelf samengesteld gedachtegoed op basis van meerdere rechts-extremistische en -terroristische ideologieën, zoals het accelerationisme, neonazisme en de witte superioriteitsgedachte. Ook verheerlijkte hij meerdere rechts-terroristische aanslagplegers. De dader behoort voor zo ver bekend niet tot een fysiek opererende groep. Zeer waarschijnlijk is hij online geradicaliseerd en handelde hij vervolgens alleen.³²

The Base op lijst terroristische organisaties

In de zomer van 2024 is voor het eerst een rechts-terroristische organisatie op de Europese lijst van terroristische organisaties geplaatst, namelijk The Base.³³ De organisatie staat sinds januari 2024 al op de Nationale Sanctielijst Terrorisme. Het listen betekent dat de financiële tegoeden zijn bevroren en dat de groep niet meer bij haar geld kan. Ook heeft een listing tot gevolg dat het verboden is de groep direct dan wel indirect financieel of economisch te steunen. Met de plaatsing op de EU-terrorismelijst geldt dit voor de hele EU. The Base is een accelerationistische organisatie die in de VS en meerdere Europese landen actief is en via internet aanhangers rekruteert. De organisatie is na een periode van afwezigheid weer actief aan het werven. Een paar Nederlanders hebben belangstelling getoond voor deze doorstart van The Base. Ook zijn folders en graffiti van de groep aangetroffen in Nederland.

Meer geweldslust in plaats van ideologische verdieping

Het kicken op geweld, wapens en oorlog, een drang om te choqueren en een fascinatie voor bloederigheid zorgen ervoor dat met name jonge mannen, die belangstelling hiervoor hebben, betrokken raken bij de scene. Deze geweldslust speelt een prominente rol in het rechts-terroristische online milieu. Binnen sommige online groepen of fora is niet een gedeelde ideologie de verbindende factor, maar deze fascinatie voor geweld. Het is niet van belang wie gewelddadige beelden hebben gefabriceerd: ISIS, rechts-terroristen of *school shooters*. Het verheerlijken en bekijken van geweld dient dan meer als doel op zich.³⁴ Sommige rechts-terroristische groepen spelen hierop in door hun content te verspreiden – en om te rekruteren - op zogenaamde ‘gore’-websites waar lugubere beelden worden gedeeld van aanslagen, executies, seksueel geweld en dierenmishandeling.³⁵

Ideologische kennis en verdieping zijn binnen het rechts-terroristische online milieu minder belangrijk dan in de afgelopen jaren. Anders dan enkele jaren geleden is er momenteel niet één rechts-terroristische ideologie dominant.³⁶ Het gedachtegoed is meer gefragmenteerd en individueel geworden binnen de online netwerken. Het accelerationisme blijft een belangrijke inspiratiebron voor rechts-terroristen en elementen daarvan sluiten goed aan bij de hang naar geweld en legitimeren deze geweldslust. Bij het samenstellen

³² Arthur Bradley, ‘Dead Society’: Tracing the online dimension of a militant accelerationist-inspired attack in Turkey’, Global Network on Extremism and Technology, 16 augustus 2024.

³³ ‘Sanctions against terrorism: Council renews the EU terrorist list and designates a new entity’, European Council of the EU, 26 juli 2024; Thomas Renard en Kacper Rekawek, ‘The Base, and the basis for listing far-right terror groups’, ICCT, 26 juli 2024.

³⁴ AIVD, ‘Jaarverslag 2023’, 23 april 2024.

³⁵ James Hardy and Christopher Stewart, ‘Gore and violent extremism: How extremist groups exploit ‘gore’ sites to view and share terrorist material’, Institute for Strategic Dialogue, 29 juni 2023.

³⁶ AIVD, ‘Jaarverslag 2023’, 23 april 2024.

van hun eigen ideologieën vermengen aanhangers binnen dit milieu accelerationistisch en nazistisch gedachtegoed soms met elementen uit het occultisme, het ecofascisme en het incel-gedachtegoed.³⁷ Het zicht op de rechts-terroristische online scene raakt enigszins vertroebeld omdat ideologische zuiverheid naar de achtergrond verdwijnt en de deelnemers veiligheidsbewuster worden. Het ingrijpen door sociale mediabedrijven leidt tot het verdwijnen van rechts-terroristische sites en groepen, maar ook tot een versplintering van de online scene. Deze ontwikkelingen bemoeilijken het vaststellen van de omvang van het aantal Nederlanders dat actief is binnen het rechts-terroristische online milieu.

Fascinatie voor gewelddadige beelden kan leiden tot afstomping en vervreemding van de samenleving. Dat kan, in combinatie met actieve aansporingen vanuit het online milieu om aanslagen te plegen, de drempel om geweld te gebruiken verlagen.³⁸ Omdat bij veel personen actief in het online milieu sprake is van een combinatie van geweldsfascinatie, extremistische denkbeelden en sociaal-psychische problemen zoals pesten, schooluitval of een instabiele thuissituatie, is het lastig voor hulpverleners een goede en volledige inschatting te maken. Dit kan ertoe leiden dat deze personen niet de juiste hulp en zorg krijgen aangeboden.³⁹

Vaker offline bijeenkomsten en hogere actiebereidheid

Het afgelopen jaar zijn in Nederland groepen opgericht van rechts-extremistische jongens en mannen - en enkele vrouwen - van wie sommigen ook terroristisch gedachtegoed aanhangen. Bij hen is sprake van een hogere actiebereidheid. Zo willen ze niet alleen online actief zijn, maar elkaar ook in persoon ontmoeten en activiteiten ondernemen. Online worden foto's van (vuur)wapens gedeeld en sommige deelnemers zeggen geweld te willen gebruiken of milities te willen oprichten. Offline wordt vooral nazistische en accelerationistische propaganda verspreid. Ze richten zich daarbij ook op scholieren. Zo worden stickers met QR-codes op scholen opgeplakt en uitgedeeld. Sommige aanhangers gaan over tot racistisch gemotiveerd geweld. Enkele Nederlandse groepen staan in contact met, of zijn verbonden aan internationale, meer geharde terroristische groepen.

Rechts-extremisme: beperkte geweldsdreiging, wel ondermijning democratische rechtsorde

Geen 'offensieve' geweldsdreiging vanuit rechts-extremistische groepen

Het Nederlandse rechts-extremistische landschap kent diverse groepen, zoals neonazi's, identitairen en volksnationalisten.⁴⁰ Deze streven naar de normalisering van rechts-extremistisch gedachtegoed en het

³⁷ NCTV, 'Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland juni 2024'. Occultisme richt zich op dat deel van de bovennatuurlijke wereld dat wordt geassocieerd met duisternis; de duivel of Satan spelen hierin een belangrijke rol. Volgens het ecofascisme is de harmonie tussen de witte mens en de natuur verloren gegaan door onder meer massa-immigratie, globalisering en kapitalisme; de enige oplossing is het stoppen van immigratie of het uitroeien van niet-witte bevolkingsgroepen. Incel staat voor involuntary celibacy ofwel zelfverkleerde onvrijwillige celibatairen. In dit gedachtegoed houden mannen die zich daartoe rekenen 'het systeem' verantwoordelijk voor hun gebrek aan seksuele en romantische relaties en hun seksuele frustraties, die ook tot vrouwenhaat leiden.

³⁸ NCTV, 'Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland juni 2024', p.26.

³⁹ Cécile Rousseau e.a., 'Hybrid ideologies in clinical settings: Implications for intervention of the changing landscape in violent extremism', *Perspectives on terrorism* Vol. XVIII, Issue 3, september 2024.

⁴⁰ Voor een beschrijving van deze groepen, zie Bijlage 3 van: NCTV, 'Memes als online wapen. Fenomeenanalyse naar het gebruik van memes door extreemrechts', mei 2024.

weerbaar maken van het ‘blanke ras’. Dit doen zij bijvoorbeeld door fysiek te trainen. Hoewel een deel van hen zich zo wil voorbereiden op een in hun ogen onvermijdelijke rassenoorlog, zijn zij op dit moment niet bereid daartoe zelf het initiatief te nemen en is er dus geen sprake van een ‘offensieve’ geweldsdreiging.⁴¹ De normalisering van dit gedachtegoed kan echter leiden tot een toenemende intolerantie en geweld in de samenleving. Rechts-extremistische bewegingen in Nederland hebben overigens nauwelijks aandacht voor de Gaza-oorlog. Sleutelpersonen beschouwen de oorlog als een ‘ver-van-mijn-bed show’, waarbij twee groeperingen, die zij beiden als ‘de vijand’ zien, elkaar bevechten: Joden en moslims.

Sommige rechts-extremistische groepen hebben eigen online kanalen waarin zij hun boodschap en standpunten delen. Daar nemen honderden tot duizenden personen per groep aan deel. Het aantal deelnemers dat offline bij elkaar komt is echter relatief beperkt tot maximaal enkele tientallen deelnemers. Hierbij spelen veiligheidsoverwegingen een rol. Het contact met andere Nederlandse, maar ook buitenlandse rechts-extremistische groepen neemt toe en er worden gezamenlijk activiteiten ondernomen zoals bokstrainingen en lezingen. Nederlandse groepen en personen zijn onderdeel van internationale rechts-extremistische netwerken. Voorbeelden zijn het ‘Active Club-netwerk’ en het pan-Europees nationalistisch samenwerkingsverband dat vorig jaar is opgericht.⁴² Sommige rechts-extremistische groepen streven naar deelname aan de politiek, media, rechtspraak, wetenschap, vertegenwoordigingsorganen en het onderwijs om van daaruit rechts-extremistische narratieven te verspreiden en verdedigen.

Actieve betrokkenheid bij of fysiek bijeenkomen door rechts-extremistische groepen is overigens niet noodzakelijk om invloedrijk te zijn en veranderingen te bewerkstelligen binnen samenlevingen. Sociale media en alternatieve mediaplatformen zorgen ervoor dat rechts-extremisten een groot publiek kunnen bereiken, zonder dat zij zich formeel organiseren of fysiek bij elkaar komen.⁴³ Hierdoor worden *influencers* en contentmakers binnen het rechts-extremisme steeds belangrijker. Rechts-extremistisch gedachtegoed bereikt zo een steeds groter publiek en wordt steeds verder genormaliseerd. Dat dit een impact heeft op samenlevingen en kan leiden tot geweld bleek afgelopen zomer bij de rellen in het Verenigd Koninkrijk (VK).

Rechts-extremistisch gedachtegoed kan leiden tot geweld

In de zomer van 2024 vonden in ongeveer veertig steden en dorpen in het VK protesten plaats tegen vluchtelingen en asielzoekers. Deze gingen gepaard met racistische en xenofobe uitingen en liepen geregeld uit op gewelddadige rellen. Ook werd bij sommige rellen bewust de confrontatie gezocht met personen behorend tot etnische minderheden. Moskeeën werden beklad en vernield en opvanglocaties voor migranten bestormd en in brand gestoken.⁴⁴ Een groot deel van de deelnemers aan de rellen was niet verbonden aan rechts-extremistische groepen. Het waren mannen, vrouwen en zelfs kinderen die gedreven door anti-migratiesympathieën en andere radicaal-rechtse mensenbeelden werden meegesleept in een cocktail van desinformatie, opruiing en rechts-extremistische retoriek. Britse rechts-extremistische *influencers* en contentmakers speelden een grote rol in de verspreiding van desinformatie en riepen op tot de

⁴¹ NCTV, ‘Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland juni 2024’.

⁴² Idem; ‘New Pan-European White Nationalist “Action” Initiative Continues Recruitment Efforts’, Site Intelligence, 6 november 2023.

⁴³ Joe Mulhall, ‘A post-organisational far right?’, Hope not Hate, 2018.

⁴⁴ ‘Police officers injured and building set on fire in Sunderland unrest’, BBC, 3 augustus 2024.; ‘The observer view on the riots after the Southport killings: extremists have launched an assault on the rule of law’, The Guardian, 4 augustus 2024.

protesten. Mogelijk was er ook sprake van desinformatie verspreid door aan Rusland gerelateerde accounts.⁴⁵ Mede door het optreden van de Britse autoriteiten luwden de protesten na enkele dagen.

Hoewel de Britse situatie en context deels afwijken van andere landen, kunnen geweldsexcessen volgens eenzelfde ‘script’ ook elders in Europa plaatsvinden. Personen met radicaal-rechtse of rechts-extremistische sympathieën kunnen bij een zogenaamd *trigger event* worden gemobiliseerd. In het Verenigd Koninkrijk was dit het dodelijke steekincident in Southport op 29 juli 2024, waarbij een man drie meisjes neerstak tijdens een dansles. Onderzoekers onderscheiden de volgende randvoorwaarden voor escalatie naar geweld: de aanwezigheid van radicaal-rechtse en rechts-extremistische online *influencers* en contentmakers, lokale netwerken van zowel rechts-extremistische groepen als burgers zonder rechts-extremistische achtergrond die protesten initiëren, (beperkt gemodererde) sociale media, (stilzwijgende) steun van politiek radicaal-rechts en tot slot mogelijke buitenlandse inmenging via desinformatie op social media.⁴⁶ Deze randvoorwaarden zijn in meer of mindere mate ook in Nederland aanwezig, waardoor een dergelijk geweldsexces ook in Nederland voorstelbaar is.

Dit soort gewelddadige protesten die ontaarden in geweld tegen minderheden zijn niet los te zien van de normalisering van rechts-extremistisch gedachtegoed, die al enkele jaren gaande is in meerdere Europese landen. Waar personen eerder niet actief zulk gedachtegoed uitten uit vrees voor negatieve sociale gevolgen, is hier de laatste jaren steeds minder sprake van. Door verkiezingsoverwinningen van radicaal-rechtse en rechts-extremistische partijen in meerdere Europese landen voelen rechts-extremisten zich gesterkt in hun denkbeelden en gerechtvaardigd in hun gedrag.⁴⁷ Onderzoek toont ook aan dat dergelijke overwinningen kunnen leiden tot een stijging in haatmisdrijven. Dit was bijvoorbeeld het geval na het Brexit-referendum⁴⁸ en de verkiezing van Trump in 2016.⁴⁹

Normalisering rechts-extremistisch gedachtegoed bedreigt de democratische rechtsorde

Geweldsescalatie is niet het enige risico van normalisering van rechts-extremistisch gedachtegoed. De intolerantie, haat, intimidatie en bedreigingen van vrouwen, minderheden en vertegenwoordigers van democratische instituten waar het mee gepaard gaat, kan leiden tot ondermijning van de democratische rechtsorde (zie kader ‘Intolerantie en haat groeit vanuit verschillende soorten extremisme’). Hierbij komen grondrechten van etnische en seksuele minderheden en rechtsbeginselen als de vrijheid van meningsuiting en godsdienstvrijheid onder druk te staan. Ook de legitimiteit van democratische instituties zoals de rechtsspraak en vrije media wordt bedreigd.⁵⁰ Ook in Nederland is sprake van normalisering van rechts-extremistisch gedachtegoed.⁵¹ Zo indiceert een enquête die in de zomer van 2024 is afgenomen door het Kieskompas en ANP dat ongeveer vijftien procent de Nederlanders gelooft in de rechts-extremistische

⁴⁵ ‘Britain is in ‘a state of grey warfare with Russia’, former head of MI6 warns - after the Mail revealed the Russian-linked fake news website which spread lies about the alleged Southport attacker’, Daily Mail, 2 augustus 2024.

⁴⁶ P.R. Neumann, ‘Ein neues Drehbruch für rechtsextreme proteste’, 4 augustus 2024. Neumann stelt namens meerdere collega’s te spreken.

⁴⁷ V. Valentim, ‘The Normalization of the Radical Right’, Oxford University Press, 2024; ‘Portugese politicoloog: ‘De samenleving polariseert nog meer wanneer extreem-rechts in het parlement komt’, NRC, 3 juli 2024.

⁴⁸ F. Albornoz, J. Bradley en S. Sonderregger, ‘The Brexit Regerendum and the Rise in Hate Crimes’, 2018.

⁴⁹ G.S. Edwards en S. Rushin, ‘The Effect of President Trump’s Election on Hate Crimes’, SSRN Scholarly Paper, 2018.

⁵⁰ C. Mudde, ‘The far right today’, 2019.

⁵¹ NCTV, ‘Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland december 2023’; NCTV, ‘Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland juni 2024’.

omvolkingstheorie.⁵² Volgens de theorie zouden bepaalde groepen, vaak ‘de Joden’ of ‘de linkse elite’, op planmatige wijze de bevolkingssamenstelling van westerse landen veranderen door de oorspronkelijke bevolking te vervangen door mensen met een andere culturele of etnische achtergrond die volgzamer zouden zijn.

Intolerantie en haat groeit vanuit rechts- en anti-institutioneel extremisme

De verspreiding van complottheorieën, mis- en desinformatie draagt er aan bij dat onder meer vrouwen, lhbtqi+ personen, joden, moslims, migranten, politici, wetenschappers en journalisten te maken krijgen met bedreiging, intimidatie en geweld.⁵³ Rechts- en anti-institutioneel extremisme gaan onder meer samen met antisemitisme, moslimdiscriminatie, vrouwenhaat en anti-lhbtqi+ narratieven.⁵⁴ Onderzoek toont aan dat online vijandigheid richting lhbtqi+ personen in Nederland de afgelopen jaren groeit. Online haatuitingen zijn sinds 2020 op sommige grote sociale media platformen verdubbeld. Vooral transperso- nen zijn steeds vaker het doelwit van intolerantie, haat en intimidatie. De belangrijkste afzenders zijn radicaal-rechtse personen en rechts-extremisten, streng religieuze moslims en christenen, en complotdenkers.⁵⁵ In 2023 registreerde Transgender Netwerk Nederland de meeste meldingen van incidenten van discriminatie tegen transgender personen ooit.⁵⁶ Verschillende rechts-extremistische en anti-institutionele complottheorieën hebben duidelijk antisemitische elementen.⁵⁷ Cijfers met betrekking tot lokale politici laten zien dat bedreiging, intimidatie en geweld de afgelopen jaren sterk zijn toegenomen. Uit een onderzoek uit 2022 naar de ervaringen van een groep respondenten blijkt dat 77% van de burgemeesters, 67% van de wethouders en 45% van de raadsleden te maken gehad zegt te hebben met diverse soorten agressie.⁵⁸ Vooral vrouwen in de politiek lijken onevenredig vaak en hard geraakt te worden door haat, agressie en geweld in online media.⁵⁹ Ander recent onderzoek laat zien dat de tolerantie voor het bedreigen van politici en zelfs voor het toepassen van politiek geweld is toegenomen in Nederland.⁶⁰

⁵² ‘Geloof in de omvolkingstheorie in Nederland’, Kieskompas, 2024.

⁵³ ‘Tijd voor geweld tegen deze lui’, Onderzoek De toenemende online lhbtqi+-haat, De Groene Amsterdammer, 6 september 2023.; ‘LGBTIQ equality at a crossroads – Progress and challenges, EU LGBTIQ survey III’, European Union Agency for Fundamental Rights (FRA), 14 mei 2024; ‘Eensgezinde Tweede Kamer wil stevige aanpak Jodenhaat’, Trouw, 25 april 2024; ‘Jewish people’s experiences and perceptions of antisemitism, EU survey of Jewish people’, European Union Agency for Fundamental Rights (FRA), juli 2024; ‘Britse rellen houden aan, opgestookt door desinformatie: ‘Dit zat er al een tijd aan te komen’’, Parool, 5 augustus 2024.; T. Bjørgo, A. R. Jupskås, G. Thomassen en J. Strype, ‘Patterns and consequences of threats towards politicians. Results from surveys of national and local politicians in Norway’, Perspectives on Terrorism, 16(2022), 100-119; T. Bjørgo en K. Braddock (2022), ‘Anti-government extremism: A new threat?’, Perspectives on Terrorism, 16(2022), 2-8; AIVD, Anti-institutioneel-extremisme in Nederland Een ernstige dreiging voor de democratische rechtsorde?, mei 2023; Monitor antisemitische incidenten 2023, Centrum Informatie en Documentatie Israël, april 2024. Being muslim in the EU. Experiences of muslims. EU Survey of immigrants and descendants of immigrant, European Union Agency for Fundamental Rights, oktober 2024.

⁵⁴ Mudde, ‘The far right today; Anti-Government Threats and their Transnational Connections’, ICCT, maart 2024.

⁵⁵ ‘Tijd voor geweld tegen deze lui’; Onderzoek De toenemende online lhbtqi+-haat’.

⁵⁶ ‘Discriminatiemonitor 2023’, Transgender Netwerk Nederland.

⁵⁷ AIVD, ‘Anti-institutioneel-extremisme in Nederland’; NCTV, ‘Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland 58’, 30 mei 2023; ‘Behind Trump Indictment, the Right Wing Finds a Familiar Villain in Soros’, The New York Times, 4 april 2023; ‘Een plan van Bill Gates, George Soros of ‘de moslims’: waarom mensen zo moeilijk kunnen geloven dat het coronavirus er ‘zomaar’ is’, Het Nieuwsblad, 14 juni 2020.

⁵⁸ ‘Monitor Integriteit en Veiligheid 2022’, I&O Research, 2023.

⁵⁹ Mickey Steijaert e.a., ‘Ga aardappelen schillen of zoiets’. Onderzoek naar de omvang, aard en gevolgen van online agressie en geweld tegen vrouwelijke politici in Nederland’, Atria en Ipsos I&O (Amsterdam, februari 2024).

⁶⁰ ‘Steeds minder burgers keuren geweld tegen politici categorisch af’, Trouw, 19 juli 2024.

A close-up photograph of a dark grey, cylindrical pole. A bright yellow rectangular sticker is affixed to the pole, featuring the Dutch phrase "HET KLOPT NIET" in bold, black, uppercase letters, arranged in three lines. The background is blurred, showing a mix of light and dark tones.

**HET
KLOPT
NIET**

Fotobijschrift omslag:

Protest sticker met de tekst 'Het klopt niet'. Een veel voorkomende leus in de anti-institutionele beweging.

Hoofdstuk 3

Anti-institutioneel terrorisme en extremisme

In 2024 werden voor de eerste keer in Nederland zelfverklaarde soevereinen opgepakt op verdenking van lidmaatschap van een terroristische organisatie. Van slechts een klein deel van de anti-institutioneel-extremistische beweging, waarvan de soevereinen een belangrijk onderdeel uitmaken, gaat een geweldsdreiging uit. Met het verspreiden van het ‘kwaadaardige elite’-narratief ondermijnt de beweging de democratische rechtsorde.

Nederlandse soevereinen verdacht van aanschaf van wapens voor opstand

Zelfverklaarde soevereinen vormen een belangrijke subgroep binnen de anti-institutionele beweging. In totaal gaat het in Nederland om enkele tienduizenden aanhangers van het soevereine gedachtegoed. Enkele tientallen tot honderd van hen geloven dat een gewelddadige confrontatie met de overheid uiteindelijk onvermijdelijk zal zijn. Zij richten eigen rechtbanken met eigen handhavers in, spreken over het oprichten van burgermilities en dreigen met het uitvoeren van burgerarrestaties. Van dergelijke praktijken kan een ernstige geweldsdreiging uitgaan. Een deel van deze kleine groep bereidt zich bovendien actief voor op de door hen verwachte gewelddadige confrontatie met de overheid. Dat gebeurt niet alleen maar op een defensieve manier, sommigen kiezen voor een offensieve benadering.⁶¹

Voor het eerst zijn er in Nederland aanhoudingen verricht in het kader van een mogelijke terroristische dreiging vanuit de soevereinenbeweging. Ondanks de arrestaties gaat er nog steeds een geweldsdreiging uit van de kleine groep geweldsbereide soevereinen. De acht aangehouden personen worden verdacht van lidmaatschap van een terroristische organisatie, drie van hen ook voor het voorbereiden van een terroristisch misdrijf. Daarbij is het vermoeden dat ze onder andere burgemeesters, een of meer

⁶¹ AIVD, Nationale Politie en NCTV, ‘Met de rug naar de samenleving Een analyse van de soevereinenbeweging in Nederland’, 9 april 2024.

politieagenten, andere gezagsdragers en/of deurwaarders als doelwit hadden.⁶² Zij werden tussen april en oktober in verschillende Nederlandse gemeenten aangehouden. Een van hen werd aangehouden ten tijde van de overdracht van drie vuurwapens. Bij de arrestanten werden meerdere vuurwapens aangetroffen. Twee van hen zijn vermoedelijk nauw betrokken geweest bij de oprichting van de organisatie Common Law Nederland Earth (CLNE) in 2022.⁶³ Soevereinen zien het zogenaamde ‘natuurrecht’ als hoogste recht. Ondersteunend daaraan komt volgens de interpretatie van de soevereinen het gewoonterecht, oftewel de ‘common law’. Het gewoonterecht van soevereinen legitimeert verzet tegen degenen die het natuurrecht schenden. In de praktijk betekent dit dat wanneer de overheid wetten maakt die zij niet in overeenstemming vinden met hun opvatting van het natuurrecht, zij die wetten niet hoeven na te leven. In navolging van soevereinen in de Verenigde Staten en Duitsland spreken Nederlandse aanhangers van ‘common law courts’ of ‘tribunalen’, voor de behandeling van klachten over de lokale of landelijke overheid, en over eigen ‘sheriffs’ voor de handhaving van het gewoonterecht.⁶⁴

Soevereinen in andere landen al eerder gewelddadig, weinig internationale samenwerking

Bij een aantal al wat langer bestaande soevereinenbewegingen in het buitenland vond eerder al een ontwikkeling plaats in de richting van extremisme en terrorisme. De ‘sovereign citizens’ in de Verenigde Staten en de ‘Reichsbürger’ in Duitsland, bijvoorbeeld, worden tegenwoordig gezien als een terroristische dreiging en zijn betrokken bij vele (soms dodelijke) geweldsincidenten.⁶⁵ Samenwerking tussen de Nederlandse soevereinenbeweging en buitenlandse soevereinen die al verder gevorderd zijn in hun extremisme, zou de kans op verdere radicalisering en extremistisch en terroristisch geweld in Nederland kunnen vergroten. Tot op heden lijkt er echter vrijwel geen sprake te zijn van samenwerking tussen soevereinen uit verschillende landen.

Veruit de meeste soevereinen vinden de overheid illegitiem, maar kiezen ervoor om zich aan de Nederlandse wet- en regelgeving te blijven houden. Zij hebben geen gewelddadige intenties en zijn er niet moedwillig op uit om de democratische rechtsorde te ondermijnen. Zij dragen echter wel bij aan de verspreiding van een gedachtegoed dat kan leiden tot radicalisering en extremisme. Om aan de macht van de vermeende kwaadaardige elite te ontsnappen proberen zij over het algemeen zo onafhankelijk en zelfvoorzienend mogelijk te leven, zo ver mogelijk verwijderd van de overheid en andere instituties. Een deel van hen probeert daartoe zelfs een parallelle samenleving in te richten.

Een groep van enkele duizenden soevereinen is van mening dat wetten en regels alleen op hen van toepassing zijn wanneer zij daar zelf mee instemmen. Zij volgen de Nederlandse wet- en regelgeving daarom in veel gevallen niet, wat er in de praktijk met name op neerkomt dat zij geen belastingen, boetes en andere rekeningen betalen. Ook weigeren zij zich met wettige identificatiedocumenten te legitimeren.

⁶² Vanwege de arrestaties en de ernst van de verdenkingen spreekt de NCTV voor het eerst van anti-institutioneel terrorisme in Nederland, zoals weergegeven in de titel van dit hoofdstuk.

⁶³ ‘Radicale soevereinen ook vervolgd voor terrorisme’, persbericht Openbaar Ministerie, 18 september 2024; ‘Soevereinen wilden terroristisch misdrijf plegen’, Algemeen Dagblad, 18 september 2024.; ‘Stel opgepakt op verdenking van deelname aan terreurorganisatie van soevereinen’, NOS, 27 september 2024.

⁶⁴ AIVD, Nationale Politie en NCTV, ‘Met de rug naar de samenleving’, pp. 9-10.

⁶⁵ V. Fiebig en D. Koehler, ‘Uncharted Territory: Towards an Evidence-Based Criminology of Sovereign Citizens Through a Systematic Literature Review. Perspectives on Terrorism, 16(2022), 34-48; J. Rathje, ‘Driven by Conspiracies: The Justification of Violence among “Reichsbürger” and Other Conspiracy-Ideological Sovereignists in Contemporary Germany’, Perspectives on Terrorism, 16(2022), 49-61; ‘The Reichsbürger Coup: How the German COVID-19 denier scene and anti-Lockdown movement became a breeding ground for terrorism’, Global Network on Extremism & Technology (GNET), 18 januari 2023; ‘Sovereign citizens movement’, Southern Poverty Law Center (SPLC), 2023.

Sommigen maken zich schuldig aan bedreiging, intimidatie en relatief lichte geweldsincidenten wanneer zij in aanraking komen met handhavende ambtenaren en deurwaarders. In de afgelopen periode was er een toename van dergelijke voorvallen.⁶⁶ Veel soevereinen werken zich steeds verder in de problemen door niet meer te voldoen aan financiële en andere verplichtingen. De verwachting is daarom dat bedreiging, intimidatie en geweld nog verder zullen toenemen ten gevolge van oplopende frustraties.

In Nederland zijn in beperkte mate zelfverkleerde soevereinen werkzaam bij overheidsinstuties of in vitale sectoren. Dat kan de democratische rechtsorde ondermijnen. Sommigen van hen hebben in verband met hun functie toegang tot gevoelige informatie. Hun zelfverkleerde soevereiniteit kan op gespannen voet staan met de professionele integriteit verbonden aan hun werk.

Weinig fysieke geweldsincidenten, maar anti-institutioneel extremisten dragen bij aan intimidatie en bedreigingen

Het aantal geweldsincidenten dat in Nederland kan worden toegeschreven aan anti-institutioneel extremisten is tot nu toe relatief beperkt gebleven. Maar de verspreiding van complottheorieën, mis- en desinformatie draagt er aan bij dat onder meer politici, wetenschappers en journalisten te maken krijgen met bedreiging, intimidatie en geweld.⁶⁷ Vanuit de bredere anti-institutionele beweging blijft men complottheorieën verspreiden over een internationaal opererende ‘kwaadaardige elite’ die wereldwijd mensen zou onderdrukken, uitbuiten, vermoorden en tot slaaf maken om zo een verborgen agenda te kunnen realiseren. Volgens anti-institutioneel extremisten voert die elite een oorlog met het Nederlandse volk.⁶⁸ Deze ingebeelde oorlog wordt doorgaans gepresenteerd als een (existentiële) strijd voor het behoud van fundamentele rechten en levensbeschouwelijke, economische en/of individuele vrijheden die bedreigd zouden worden door de elite.⁶⁹

Anti-institutionele extremisten spelen in op actuele gebeurtenissen

Het ‘kwaadaardige-elite-narratief’ wordt steeds relevant gehouden door er telkens weer actuele gebeurtenissen in op te nemen, zoals recent bijvoorbeeld de Gaza-oorlog en de aanslag op Donald Trump op 14 juli 2024.⁷⁰ Volgens complottheorieën die momenteel over de Gaza-oorlog verspreid worden zou Israël zijn opgericht door ‘kinderen van de duivel’. De ‘satanische elite’ die er aan de macht zou zijn zou pedofielen beschermen en uit zijn op wereldoverheersing. De oorlog zou door Israël en de Verenigde Staten geënceneerd zijn om deze als voorwendsel te kunnen gebruiken voor onderdrukking.⁷¹

⁶⁶ ‘Autonomen’ dreigden politieagenten dood te schieten en eisten 1 miljoen euro óf een persoonlijk gesprek’, Algemeen Dagblad, 29 maart 2024; ‘Soeverein’X wil niet langer bij Nederland horen, maar wil wel in huurwoning blijven (met korting)’, Brabants Dagblad, 11 januari 2024; AIVD, Nationale Politie en NCTV, ‘Met de rug naar de samenleving’.

⁶⁷ T. Bjørge, A. R. Jupskås, G. Thomassen en J. Strype, ‘Patterns and consequences of threats towards politicians: Results from surveys of national and local politicians in Norway’, *Perspectives on Terrorism*, 16(2022), 100-119; T. Bjørge, & K. Braddock, ‘Anti-government extremism: A new threat?’ *Perspectives on Terrorism*, 16(2022), 2-8; AIVD, Anti-institutioneel-extremisme in Nederland.

⁶⁸ NCTV, ‘Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland Juni 2024’; NCTV, ‘Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland December 2023’.

⁶⁹ I. Frens, J. Van Buuren en E. Bakker, ‘Rallying around empty signifiers: Understanding and Defining anti-government protest in the Netherlands’, *Perspectives on Terrorism*, 17(2023), pp. 60-73; AIVD, ‘Anti-institutioneel-extremisme in Nederland’.

⁷⁰ AIVD, ‘Jaarverslag 2023’, 23 april 2024; ‘Aanslag op Trump veroorzaakt complotstorm op sociale media: van “valse vlag” tot opdracht Biden’, Algemeen Dagblad, 14 juli 2024; ‘Internet bomvol complottheorieën’, De Telegraaf, 16 juli 2024.

⁷¹ AIVD, ‘Jaarverslag 2023’.

Fotobijlschrift omslag:
Bekladding met een anarchistisch symbool.

Hoofdstuk 4

Links-extremisme

De links-extremistische beweging uit zich in Nederland vooral op activistische wijze. Er is nauwelijks sprake van gewelddadig links-extremisme. Hier is het afgelopen jaar geen verandering in gekomen. Links-extremisten voeren op eigen initiatief kleinschalige acties uit of vinden elkaar op overkoepelende thema's, zoals de Gaza-oorlog, klimaatverandering, vluchtelingen, woningnood of rechts-extremisme. Soms is sprake van hardere acties. Zo vinden er sinds het begin van het jaar bekladdingen plaats bij defensiebedrijven, firma's die banden hebben met Israël en sommige musea. Soms is er ook sprake van meer verregaande acties, zoals kleinschalige vernielingen, intimidatie en doxing.

Gaza-demonstraties leiden niet tot toegenomen geweldsbereidheid in links-extremistische beweging

Links-extremisten waren aanwezig bij geëscaleerde protesten tegen de Gaza-oorlog in het voorjaar van 2024. Vanaf begin mei werd in Nederland gedemonstreerd tegen de relaties tussen Nederlandse en Israëlische universiteiten door studenten, medewerkers en mensen van buiten de universiteit. Ook anarchisten, communisten en antifascisten namen deel. Ook sommige aanwezige pro-Palestijnse actiegroepen zijn communistisch en anti-imperialistisch van aard. Op een groot aantal universiteiten werden bezettingsacties uitgevoerd. De acties waren doorgaans vreedzaam, maar konden wel een intimiderende werking hebben op Joodse studenten en docenten, in het bijzonder wanneer de scheidslijnen tussen kritiek op het handelen van de staat Israël en antisemitisme vervaagden.⁷² In sommige gevallen escaleerden de demonstraties richting geweld. Dit geweld lijkt geen gevolg te zijn geweest van een georganiseerde actie vanuit links-extremisten maar sommigen van hen namen er mogelijk wel aan deel. Extreem-linkse onlineplatforms en -aanjagers speelden een belangrijke rol bij de mobilisering van hun volgers tijdens de universiteitsbezettingen en demonstraties.

⁷² 'Coördinator: zorgen over antisemitisme op universiteiten groeien', WNL, 29 augustus 2024.

De Gaza-oorlog leeft binnen links-extremistische groepen in Nederland maar deze sentimenten lijken tot nu toe niet te leiden tot een toegenomen geweldsbereidheid. Ook het aantreden van het rechts georiënteerde kabinet in de zomer van 2024 heeft dat effect niet gesorteerd.

Links-extremistisch geweld neemt toe in Duitsland

In Duitsland neemt links-extremistisch geweld toe. In het afgelopen jaar is de extreem-linkse scene verder geradicaliseerd en zijn nieuwe militante groepen gevormd. Met name antifascisten zijn gewelddadiger geworden: vanuit die hoek vonden er ruim twintig procent meer geweldsdelicten plaats tegen politieagenten en politici van radicaal-rechtse en rechts-extremistische partijen. Dit vindt plaats in een context waarin bedreigingen en geweld tegen politici sowieso toenemen, met name door rechtsextremisten tegen linkse politici.⁷³ Daarnaast is het risico van aanslagen op bedrijven en vitale infrastructuur door links-extremisten in Duitsland toegenomen. Tot slot sluiten linksextremisten aan bij de bredere klimaatbeweging, wat mogelijk kan leiden tot sabotageacties of andere vormen van verharding.

Het is onwaarschijnlijk dat deze ontwikkelingen grote invloed hebben op de links-extremistische scene in Nederland. De Duitse beweging is een stuk omvangrijker, radicaler en actiever dan hier. Duitse veiligheidsdiensten bijvoorbeeld spreken van ongeveer 37.000 links-extremisten.⁷⁴ In Nederland gaat het slechts om enkele honderden, doorgaans activistische aanhangers. De steun voor anarchisme en communisme lijkt ook in Nederland al jaren licht toe te nemen, en de beweging wordt steeds internationaler. Dit kan leiden tot een andere, meer radicale actiecultuur die wordt overgenomen uit het buitenland, maar hiervoor zijn in de praktijk nog geen aanwijzingen.

---

⁷³ 'Rassistischer Angriff auf CDU-Politikerin', Tagesschau, 26 juli 2024; 'Opnieuw Duitse politicus aangevallen, politie vermoedt racistisch motief', De Volkskrant, 27 juli 2024.

⁷⁴ 'Verfassungsschutzbericht 2023', Bundesministerium des Innern und für Heimat, juni 2024.

Fotobijschrift omslag:

Bloemen bij de Russische ambassade in Den Haag na de aanslag in een concertgebouw op 24 maart 2024 nabij Moskou. Islamitische Staat (ISIS) claimde de aanslag.

Themahoofdstuk

Islamitische Staat in verandering

Even leek de opmars van Islamitische Staat onstuitbaar en wapperde het banier van de terroristische organisatie over grote delen van Syrië en Irak. Maar na jarenlange strijd werd ISIS teruggedrongen tot Baghuz, een klein stadje aan de Eufraat. Toen ook dit laatste bastion in maart 2019 viel, waren experts het over één ding eens: het ‘kalifaat’ was gevallen, maar ISIS zou overleven. De vraag alleen was hoe.

Ruim vijf jaar later groeit de dreiging van ISIS in West-Europa. Dat heeft deels te maken met externe gebeurtenissen, zoals de oorlog in Gaza, maar ook met de interne ontwikkelingen van de organisatie zelf. Die komen in dit hoofdstuk aan bod. Er is aandacht voor de regionalisering van ISIS, de spreiding van externe aanslagcapaciteiten, de coördinatie tussen de provincies, de opkomst van ISIS in Somalië en de heropleving van de terroristische organisatie in Syrië. Ten slotte wordt beschouwd welke gevolgen deze veranderingen voor de jihadistische dreiging tegen Europa kunnen hebben.

ISIS: van lokale Al Qa’ida-tak tot mondiale organisatie

ISIS, begonnen als lokale tak van Al Qa’ida in Irak, ontwikkelde zich na de inval in Irak door een coalitie geleid door de VS in 2003 en de burgeroorlog in Syrië vanaf 2010 tot een organisatie die grote delen van Irak en Syrië controleerde. In juni 2014 riep de organisatie een ‘kalifaat’ uit. ISIS kreeg, mede door effectieve propaganda, een grote aantrekkingskracht op jihadististen wereldwijd. Tienduizenden van hen sloten zich aan bij ISIS, onder wie ruim 300 uit Nederland. Een internationale anti-ISIS coalitie, waaraan Nederland ook deelnam, bond vanaf 2014 de strijd aan met ISIS. Het Westen werd vanaf dat moment nog nadrukkelijker een vijand van ISIS. ISIS ontplooidde een effectieve internationale aanslagcampagne, ook in meerdere Europese landen. Daarnaast sloten zich wereldwijd groepen jihadististen in organisatorische zin aan bij ISIS. ISIS werd een organisatie bestaande uit een grote proto-staat in Syrië/Irak en kleinere zogenaamde ‘provincies’ (wilayat) in delen van Afrika, het Midden-Oosten, de Kaukasus, Zuid- en Zuidoost-Azië.⁷⁵ Er was nauwelijks sprake van centrale aansturing door de ‘moederstaat’, die vanaf 2015 steeds meer een overlevingsstrijd moest voeren. Met de val van Baghuz (maart 2019) kwam een einde aan het zelfverklaarde ‘kalifaat’.

Regionalisering en coördinatie

Nadat de druk van de anti-ISIS coalitie na 2014 toenam beseftte de leiding van het ISIS-‘kalifaat’ dat de controle over grote delen van Syrië en Irak op langere termijn onhoudbaar zou zijn.⁷⁶ Ze nam dus de tijd zich

⁷⁵ Zie: AIVD, ‘De erfenis van Syrië. Mondiaal jihadisme blijft dreiging voor Europa’, november 2018, p.4.

⁷⁶ Aaron Y. Zelin, ‘A globally integrated Islamic State’, War on the rocks, 15 juli 2024.

voor te bereiden op de onafwendbare val van het ‘kalifaat’. De leiding hield rekening met een noodgedwongen terugkeer naar onherbergzame woestijngebieden in Syrië en Irak. Daarnaast investeerde ISIS in het mondiale netwerk van provincies, dat al in 2014 was opgericht: ISIS kondigde toen aan provincies te hebben in Algerije, Egypte, Libië, Saoedi-Arabië en Jemen. Later werd het netwerk uitgebreid met jihadistische groepen in onder andere Nigeria, Afghanistan en Pakistan, de Kaukasus, Somalië, Turkije, Centraal-Afrika en India, die trouw zwoeren aan de ‘kalief’ en vervolgens door ISIS als provincie werden erkend.⁷⁷ Ook richtte ISIS regiokantoren op in die verantwoordelijk werden voor activiteiten van ISIS in verschillende delen van het Midden-Oosten, Afrika, Europa en Azië. Het Algemene Directoraat voor de Provincies (ADP), waarschijnlijk opgericht in 2018, coördineerde op centraal niveau de activiteiten van die regiokantoren op het gebied van militaire zaken, economie en financiën, en externe operaties.⁷⁸ In administratieve zin is er dus niet langer sprake van een ‘kern-ISIS’ in Irak/Syrië als ‘moederstaat’ met satellieten in andere delen van de wereld, maar staan alle provincies op gelijke voet.

Beknopt lexicon van Islamitische Staat

*In literatuur over Islamitische Staat worden termen gebruikt die voor verwarring kunnen zorgen. Allereerst de term ‘staat’. Islamitische Staat is geen staat in de gebruikelijke zin van het woord. ISIS oefent geen gezag uit over een begrensde grondgebied waar het een politiek bestel heeft ingericht, publieke diensten verzorgt, of een rechtsstelsel heeft ingevoerd. ISIS heeft wel die ambitie en heeft in de periode 2014-2019 grote delen van Syrië en Irak een rudimentaire staat (of proto-staat) ingericht: het zogenaamde ‘kalifaat’; tussen aanhalingstekens omdat ISIS door een ‘kalifaat’ uit te roepen politiek gezag claimde over alle moslims, een claim die door de overgrote meerderheid van moslims niet wordt erkend. ISIS heeft verschillende ‘provincies’ (‘wilayat’). Ook hier is geen sprake van een begrensde stuk gebied waar ISIS die op regionaal niveau reguliere overheidstaken uitvoert. Wel controleren sommige ‘provincies’ grote stukken grondgebied. Veel provincies bestaan uit strijdgroepen (variërend van enkele honderden tot duizenden personen) die een gebied als uitvalsbasis hebben en vaak gewapende strijd leveren met andere facties. Daarnaast heeft ISIS **regiokantoren** die hiërarchisch boven de provincies staan. Ook hier kunnen de termen misleidend zijn. Een ‘kantoor’ van ISIS is geen behuizing van een overheidsonderdeel in de traditionele zin van het woord. Verwacht geen imposante façade, zoemende airconditioning of glimmende naamplaat. Er zijn weinig plekken op aarde waar ISIS-leiders zich zorgeloos door hun ‘provincie’ kunnen bewegen. Gevaar dreigt overal, niet het minst uit de lucht. De ‘kantoren’ zijn dus vaak onopvallende ruimtes, goed verborgen voor de buitenwacht.*

Regio’s specialiseren en werken samen

De provincies van Islamitische Staat verschillen van elkaar. Sommige bestaan uit enkele honderden strijders die nauwelijks gebied controleren en in voortdurend gevecht staan met andere strijdgroepen. Andere voeren het gezag over grote grondgebieden.⁷⁹ In algemene zin houden de provincies zich bezig met het controleren van gebied, het bevechten van tegenstanders, het genereren van inkomsten, het vervaardigen van propaganda, het rekruteren van nieuwe leden en het plegen van (externe) aanslagen. Zij doen dit niet in gelijke mate en leggen zich toe op activiteiten waarin zij zich kunnen specialiseren of waartoe door de plaatselijke omstandigheden gelegenheid wordt geboden. Zo weet ISIS-Somalië veel geld voor terrorisme

⁷⁷ Over dit proces van regionalisering, zie: Zelin, ‘A globally integrated Islamic State’, pp.4-6.

⁷⁸ Tore Hamming, ‘The General Directorate of Provinces: managing the Islamic State’s Global Network’, CTC Sentinel juli 2023, p.23.

⁷⁹ Het Washington Institute heeft online een interactieve kaart waarop de activiteiten van de verschillende de provincies worden getoond (zie: www.washingtoninstitute.org/islamicstateinteractivemap/#home).

te genereren en is ISKP vergevorderd op het gebied van propaganda en externe aanslagplanning. Niet alle provincies doen dat laatste. Maar waar dit tijdens de hoogtijdagen van het ‘kalifaat’ vrijwel uitsluitend vanuit Syrië en Irak plaatsvond, zijn nu meerdere provincies op verschillende continenten betrokken. Vanuit het ISIS-leiderschap vindt coördinatie plaats van de activiteiten van provincies, ook wat externe aanslagplots betreft. Het ADP speelt een rol, maar ook de entourage van de ‘kalief’ en de leiding van de regiokantoren. Opvallend is dat geregeld meerdere provincies betrokken zijn bij één plot. Zo worden gelden, die ISIS-Somalië vergaart, doorgesluist naar ISKP voor hun externe operaties.⁸⁰

Externe operaties: ISKP opende de dans, andere provincies volgden

Als er één provincie van ISIS de afgelopen twee jaar in het oog sprong vanwege externe operaties, dan is het ISKP. In tien jaar tijd is ISKP van een lokale Afghaanse organisatie getransformeerd in een regionale organisatie gericht op Centraal-Azië maar ook op het Westen, met een uitgebreide mediaorganisatie die niet alleen publiceert in meerdere Centraal-Aziatische talen maar ook in het Engels en Arabisch. ISKP is niet alleen in staat om te inspireren tot het plegen van aanslagen maar ook om deze te organiseren en te faciliteren.⁸¹ Zo zit ISKP achter de aanslag in Kerman (Iran) op 4 januari 2024, toen er circa 100 personen gedood werden een herdenkingsdienst, en de aanslag op een muziektheater in Moskou op 22 maart 2024, waarbij zeker 144 doden vielen. ISKP heeft het vizier ook op West-Europa gericht. Daar zijn netwerken actief van overwegend Russisch-sprekende jihadisten met een Centraal-Aziatische en Kaukasische achtergrond die deels in Syrië hebben gevochten en later via Turkije naar Oekraïne zijn gereisd. Na de Russische inval in 2022 zijn zij naar Europa uitgeweken. In 2023 en 2024 zijn meerdere malen personen verbonden aan deze netwerken gearresteerd op verdenking van het voorbereiden van een aanslag. In juli 2023 werd in Nederland een man aangehouden die mogelijk verbonden is aan dit netwerk. Ook het transnationaal netwerk dat vlak voor de start van de Olympische Spelen in Parijs werd verstoord door arrestaties in België, Duitsland en Oostenrijk had banden met ISKP.⁸²

Dreiging ISKP blijvend

Westerse veiligheidsautoriteiten benoemen al geruime tijd ISKP als grootste jihadistische dreiging op dit moment. Ondanks de ontmanteling van verschillende ISKP-cellen in Europa, verleent ISKP nog steeds logistieke en financiële steun aan operatives uit Afghanistan en Centraal Azië. ISKP-faciliteringsnetwerken begeleiden operatives in hun reis vanuit Centraal Azië via Turkije naar West-Europa en maakt daarbij gebruik van de grote Centraal-Aziatische diaspora in Turkije en Rusland.⁸³ De capaciteit van ISKP om in Europa toe te slaan hangt verder af van de mate waarin in de afzonderlijke landen lokale ondersteuningsnetwerken beschikbaar zijn. ISKP probeert gericht te rekruteren onder de diaspora afkomstig uit Centraal Azië en Afghanistan die zich bevindt in de Europese Unie. Mede hierom is het waarschijnlijk dat zich vanuit deze hoek ook in 2025 plots ontwikkelen in de EU.⁸⁴ Voor Nederland geldt wel dat de kans hierop geringer is aangezien de Centraal-Aziatische diaspora in Nederland kleiner is dan in veel andere EU-lidstaten.

⁸⁰ 'The Islamic State in Somalia: responding to an evolving threat', Crisis Group Africa Briefing nr.201, International Crisis Group, 12 september 2024, p.5.

⁸¹ A. Jadoon, A. Sayed, L. Webber, R. Valle, 'From Tajikistan to Moscow and Iran: Mapping the Local and Transnational Threat of Islamic State Khorasan', CTC Sentinel, mei 2024.

⁸² 'Nervositeit rond openingsceremonie Spelen: mogelijk terreurcel van ISKP in ons land opgerold', De Morgen, 25 juli 2024.

⁸³ 'Thirty-fourth report of the Analytical Support and Sanctions Monitoring Team submitted pursuant resolution 2734 (2024) concerning ISIL (Da'esh), Al-Qaida and associated individuals and entities', United Nations Security Council, S/2024/556, 22 juli 2024, p.15.

⁸⁴ 'Thirty-fourth report of the Analytical Support and Sanctions Monitoring Team submitted pursuant resolution 2734', p.15.

ISKP was de eerste provincie buiten Syrië en Irak die meerdere externe operaties organiseerde, maar het afgelopen jaar volgden anderen. Aanslagplots in Duitsland, Frankrijk en Zweden zijn te herleiden tot ISIS-takken in Somalië, Syrië en Irak.⁸⁵ De Tsjetsjeense man die op 30 mei in Frankrijk werd gearresteerd omdat hij een aanslag wilde plegen op een stadion in Saint-Étienne tijdens een Olympische voetbalwedstrijd, stond bijvoorbeeld in contact met een landgenoot bij ISIS-Syrië. ISIS-Somalië wordt in verband gebracht met vier jihadisten die in maart 2024 in Zweden werden gearresteerd vanwege ‘terroristische overtredingen’. Daarnaast was ISIS-Somalië betrokken bij een beschieting van de Israëlische ambassade in Zweden en bij een Somalische Amerikaan die in februari werd gearresteerd in de VS omdat hij online personen wilde werven voor aanslagen in New York.⁸⁶

De groeiende prominentie van Somalië

ISIS-Somalië springt in het oog vanwege externe aanslagplots, maar ook om andere redenen. Weinig experts achtten het bij de ineenstorting van het ISIS-‘kalifaat’ waarschijnlijk dat het zwaartepunt van de terroristische organisatie ooit buiten Syrië/Irak zou komen te liggen. ISIS zou in de kern te zeer een Irakese organisatie zijn en de symbolische betekenis van deze historische gebieden in de islam in de apocalyptische ideologie van ISIS te groot.⁸⁷ Toch lijkt het hart van de organisatie in toenemende mate verplaatst te worden naar Afrika. Leidende ISIS-figures betrokken bij de aansturing van aanslagen bevinden zich in Somalië.⁸⁸ Daarnaast is volgens Amerikaanse mediabronnen, die zich baseren op overheidsbronnen, de leider van ISIS-Somalië, Abdulqadir Mumin, aangewezen als ‘kalief’ van ISIS.⁸⁹ De promotie zou vanwege veiligheidsoverwegingen stil zijn gehouden. Verschillende experts zetten hier vraagtekens bij, maar stellen wel dat het belang van provincie Somalië in de ISIS-organisatie sterk gegroeid is.⁹⁰

De prominente rol die ISIS in Somalië inneemt in de globale ISIS-organisatie is van recente datum: de tak werd in april 2023 door sommige terrorismedeskundigen nog als ‘een van de zwakkere groepen op het Afrikaanse continent’ omschreven.⁹¹ Ook nu heeft ISIS-Somalië, dat zich genesteld heeft in de autonome Puntlandregio in het noorden van Somalië, nog slechts enkele honderden strijders. Ze leveren vooral strijd met het aan al Qa’ida gerelateerde Al Shabaab. Het Oost-Afrikaanse ‘kantoor’ van ISIS is in Puntland gevestigd, van waaruit de activiteiten van de organisatie in Somalië, Mozambique en Congo worden gecoördineerd. Bovendien slaagt ISIS-Somalië erin om veel geld te verdienen. Volgens de VS en VN zou de organisatie maandelijks honderdduizenden dollars aan afpersingsgeld genereren voor de internationale jihad.⁹² ISIS-Somalië beheert geldstromen – deels cryptomunten – van Zuid-Afrika tot Afghanistan.⁹³

⁸⁵ Aaron Y. Zelin, ‘The Islamic State’s external operations are more than just ISKP’, Policy Analysis, Washington Institute, 24 juli 2024.

⁸⁶ Caleb Weiss en Lucas Webber, ‘Islamic State-Somalia: a growing global terror concern’, CTC Sentinel, September 2024, pp. 12-21.

⁸⁷ NCTV, ‘Een perspectief op de transformatie van ISIS na de val van het ‘kalifaat’. Voortgezette rollen en veranderende dreigingen’, winter 2018, p.59.

⁸⁸ Zelin, ‘A globally integrated Islamic State’.

⁸⁹ ‘Global leader of ISIS targeted and possibly killed in U.S. airstrike’, Courtney Cube, NBC news, 15 juni 2024.

⁹⁰ Caleb Weiss en Lucas Webber, ‘Islamic State-Somalia: a growing global terror concern’, CTC Sentinel, September 2024, pp. 12-21; ‘The Islamic State in Somalia: responding to an evolving threat’, Crisis Group Africa.

⁹¹ L. Webber en D. Garofalo, ‘The Islamic State Somalia Propaganda Coalition’s Regional Language Push’, CTC Sentinel april 2023.

⁹² L. Karr, M. Gianitsos, ‘IS Somalia network expansion benefits IS global network’, Africa File, 25 april 2024.

⁹³ A.Y. Zelin, ‘The Islamic State on the March in Africa’, Policy Analysis The Washington Institute for Near East Policy, 1 maart 2024.

Er bestaan onder jihadististen in meerdere Europese landen, waaronder Nederland, uitreiswensen, ook naar Somalië.⁹⁴ Mogelijk is het aantal uitreizigers bij ISIS-Somalië, vooral uit andere landen in Afrika, groter dan het aantal Somalische leden.⁹⁵ Dat verhoogt de kans op toekomstige externe aanslagplanning vanuit Somalië.

Provincie Syrië probeert zich terug te vechten uit ‘de woestijn’

Het relatieve gewicht van ISIS in Irak en Syrië binnen de mondiale ISIS-organisatie is afgenomen. Toch zijn er, naast de betrokkenheid bij externe operaties, meer ontwikkelingen in het voormalige kerngebied die verontrustend zijn. ISIS-Syrië, dat medio 2024 in totaal over circa 2500 strijders beschikte,⁹⁶ heeft het aantal aanvallen op veiligheidstroepen in 2024 sterk opgevoerd, zowel in het door het regime gecontroleerde gebied in Centraal-Syrië als in Koerdisch gebied in het noordoosten.⁹⁷ Een gebrek aan getrainde manschappen lijkt minder dan tevoren een probleem te zijn. Bovendien wordt de strijd niet langer alleen op het platteland gevoerd maar ook weer in stedelijke gebieden. Via doelgerichte aanvallen worden lokale leiders uitgeschakeld.⁹⁸ Op grote schaal worden mensen afgeperst om geld af te dragen. Dit treft een waaier aan beroepsgroepen. De internationale anti-ISIS coalitie reageert op de wederopleving, waarbij geregeld leiders en strijders van ISIS en AQ-gerelateerde groepen worden gedood in zowel Syrië als Irak.⁹⁹ Het is dus nog de vraag hoe duurzaam de wederopstanding van ISIS in Syrië is. Die zal ook weer worden beïnvloed door de machtsverhoudingen in Syrië na de val van het regime-Assad en het Amerikaanse voornemen tot terugtrekking van troepen in Irak en Syrië. Gezien de aanwezigheid van veel veteranen, ook uit Europese landen, en de ervaring met aanslagplanning in het Westen in het recente verleden, is het zorgelijk als ISIS-Syrië weer aan kracht wint.

Consequenties voor de dreiging onzeker

Het is de vraag hoe de ontwikkelingen in de ISIS-organisatie zich voortzetten en hoe deze de jihadistische dreiging tegen West-Europa in de nabije toekomst gaat beïnvloeden. Door het grote aantal onzekere variabelen is het niet mogelijk goed onderbouwde voorspellingen te doen. Wel zijn er diverse factoren te onderscheiden die van belang zijn voor de dreiging op middellange termijn. De belangrijkste daarvan worden hieronder weergegeven.

Spreiding van capaciteiten kan terroristische dreiging verhogen

ISIS lijkt weerbaarder geworden tegen interventies. Niet langer kan de organisatie, zoals het geval was in de dagen van het ‘kalifaat’, door gecoördineerde inspanningen van een internationale coalitie worden bestreden in een geografisch omgrensd gebied. De aanslagcapaciteit is geografisch gespreid en komt uit

⁹⁴ De Zweedse politie rapporteerde in maart 2024 een stijging van het aantal pogingen om zich bij ISIS in Afrika te voegen. Volgens Webber en Garrofalo, ‘The Islamic State Somalia Propaganda Coalition’s Regional Language Push’, zou het waarschijnlijk ook om Somalië gaan. ‘OM eist vier jaar cel tegen uitreiziger naar strijdgebied IS’, Persbericht Openbaar Ministerie, 25 september 2024.

⁹⁵ Weiss en Webber, ‘Islamic State-Somalia: a growing global terror concern’.

⁹⁶ ‘Operation Resolve Quarterly Report to Congress, April 1 – June 30, 2024’.

⁹⁷ Ch. Lister, ‘Back with a bang: Islamic State rears its head in Syria again’, alMajalla 4 april 2024. USCENTOM, ‘Press Release: Defeat ISIS mission in Iraq and Syria for January-June 24’, 16 juli 2024.

⁹⁸ Lister, ‘Back with a bang’.

⁹⁹ ‘CENTCOM confirms ISIS leaders killed in raid partnered with Iraqi Security forces in Western Iraq’, Persbericht U.S. Central Command, 13 september 2024; ‘U.S. Central Command conducts targeted strikes against terrorist groups in Syria’, Persbericht U.S. Central Command, 29 september 2024; ‘U.S. Military Says It Killed Up to 35 Islamic State Militants in Syria’, New York Times 30 oktober 2024.

meerdere richtingen. Uitschakeling van het ene regiokantoor laat het andere ongemoeid. Spreiding maakt het daarnaast complexer om aanslagplanning vroegtijdig te detecteren. Deze kan immers uit meerdere richtingen komen. Dit doet een groot beroep op de capaciteiten en flexibiliteit van internationale inlichtingendiensten en de samenwerking tussen hen.

Geopolitieke ontwikkelingen belemmeren een effectieve aanpak van terrorisme

In de afgelopen jaren hebben verschillende geopolitieke ontwikkelingen grote effecten gehad op de terrorismebestrijding en de internationale samenwerking daarbij. Een internationale coalitie heeft sinds 2014 succesvol het 'kalifaat' in Syrië en Irak bestreden. In andere delen van de wereld zijn grote uitdagingen ontstaan. Zo is ISKP in Afghanistan eerst sterk gegroeid na het vertrek van internationale troepen in augustus 2021, waarna het de Taliban deels gelukt is de beweging de kop in te drukken. In de Sahel hebben verschillende regimes de samenwerking met westerse landen, met name de VS en Frankrijk, in het bestrijden van terrorisme in de afgelopen jaren beëindigd. Zij werken nu samen met Rusland, of aan Rusland gelieerde private groepen. Het jihadistische geweld in de regio is sindsdien alleen maar toegenomen.¹⁰⁰ Tot nu toe hebben jihadistische groepen in de Sahel vooral een regionale agenda en richten zij zich niet op aanslagen in Europa. Dat kan echter veranderen gezien de strategie van ISIS om capaciteit voor externe aanslagplanning te spreiden. Het is zeer de vraag of die potentiële dreiging effectief zal worden bestreden door de autoriteiten en de aan Rusland verbonden strijdgroepen.

Een ander aspect is de onduidelijkheid over de Amerikaanse koers tijdens het presidentschap van Trump in 2025 en volgende jaren. De Amerikaanse inzet is cruciaal voor de bestrijding van ISIS in meerdere regio's in de wereld. Dat geldt met name in Syrië en Irak, waar de VS een onmisbare partner is in de internationale coalitie die ISIS bestrijdt. Op 27 september 2024 hebben de ministeries van Buitenlandse Zaken van Irak en de VS een gezamenlijke verklaring uitgegeven waarin de tijdslijn voor het einde van Operation Inherent Resolve (OIR) in Irak werd aangekondigd. In de verklaring wordt gesteld dat de militaire missie tegen ISIS in Irak uiterlijk in september 2025 wordt beëindigd. De militaire missie tegen ISIS in Syrië zal worden voortgezet tot in ieder geval september 2026 vanuit Irak. Het is daarnaast nog onduidelijk welke gevolgen de val van het regime van Assad begin december 2024 zal hebben voor de veiligheidssituatie in Syrië. Ha'yat Tahrir al Sham (HTS) is een belangrijke machtsfactor geworden. HTS komt weliswaar voort uit Al Qa'ida, maar heeft zeer waarschijnlijk geen agenda voor externe aanslagplanning. Enkele tientallen Nederlandse uitreizigers bevonden zich vóór de opmars naar Damascus bij HTS. Het is niet duidelijk of deze uitreizigers in Syrië zullen blijven. Daarnaast bieden de huidige onduidelijke machtsverhoudingen mogelijk kansen aan ISIS om zijn positie te versterken. Daarbij zal ISIS overigens op stevige weerstand stuiten: op 8 december voerde de VS tientallen luchtaanvallen op ISIS-kampen in het centrale deel van Syrië.¹⁰¹

Terugkeer van de aangestuurde en gestimuleerde aanslagen

Enkele jaren lang was de geïnspireerde aanslag door een alleenhandelende dader met eenvoudige middelen en een beperkt aantal slachtoffers de norm in Europa. Hierin is een kentering gekomen nu de verschillende provincies externe aanslagplannen ontwikkelen. Daarnaast liggen er kansen voor gestimuleerde plots. Jihadistische mediaorganisaties zijn met enkele muisklikken bereikbaar voor jihadisten of

---

¹⁰⁰ Thirty-fourth report of the Analytical Support and Sanctions Monitoring Team submitted pursuant resolution 2734, p.6-9; Hény Nsaibia, 'Newly restructured, the Islamic State in the Sahel aims for regional expansion', ACLED, 30 september 2024.

¹⁰¹ 'U.S. Central Command conducts dozens of airstrikes to eliminate ISIS camps in central Syria', Persbericht U.S. Central Command, 8 december 2024.

sympathisanten die een aanslag willen plegen. Steeds eenvoudiger komen jongeren met jihadistische sympathieën uit westerse landen in contact met geharde ISIS-leden. ISIS-leden kunnen de jongeren *groomen* en aanzetten tot geweld. Aangestuurde plots zijn vaak ambitieus: veel theater, veel geweld, veel slachtoffers. Dit type aanslagen is echter ook kwetsbaar voor interventie door veiligheidsautoriteiten omdat ze meer communicatie en coördinatie vergen. Gestimuleerde plots zijn veelal kleinschaliger, maar profiteren van professionele begeleiding door ISIS-leden. Diverse aangestuurde en gestimuleerde aanslagplots is het afgelopen jaar verstoord na vroege detectie. Meerdere veiligheidsdiensten in Europa hebben echter te maken met veranderende prioriteiten door geopolitieke ontwikkelingen. De inzet op contraterroreisme kan daardoor onder druk komen te staan. Een verdere toename van het aantal plots kan bovendien het zicht van de diensten op de jihadistische dreiging vertroebelen.

Oog op de bal of het grotere plaatje

Nadat de externe dreiging van ISKP-gerelateerde netwerken in 2022 begon te veranderen, duurde het even voordat er een beleidsmatige respons van de internationale gemeenschap op de veranderende dreiging op gang kwam. Inmiddels heeft die gemeenschap, na de verstoring van diverse plots in het Westen en enkele grote aanslagen elders, het oog op de bal: internationale contraterroreisme-bijeenkomsten staan nu voor een belangrijk deel in het teken van het bestrijden van ISKP. Terrorisme-experts en de media uiten zich geregeld over dreiging van deze ISIS-tak. Deze scherpe focus is terecht en noodzakelijk maar heeft mogelijk een schaduwzijde: het uit het oog verliezen van het bredere plaatje. Het proces van spreiding en coördinatie binnen ISIS genereert dreiging uit verschillende regio's. Een te grote concentratie op ISKP kan leiden tot verwaarlozing van andere dreigingshaarden met mogelijk het gevolg dat deze zich lang ongestoord kunnen ontwikkelen. Het is goed het oog op de bal te houden, zo lang dat niet leidt tot blindstaren op de bredere ontwikkelingen.

Meer uitreizen kan leiden tot hogere aanslagdreiging

Meerdere nationale veiligheidspartners melden een verhoogde intentie tot uitreizen naar een jihadistisch strijdgebied bij Nederlandse jihadisten. Er zijn in dit verband al arrestaties verricht. Gaza wordt als beoogd reisdoel genoemd, maar dat gebied is nauwelijks bereikbaar. Dat geldt minder voor Somalië. De intentie uit te reizen speelt ook in andere Europese landen. Het is niet te verwachten dat dit tot net zulke hoge aantallen uitreizen zal leiden als in de jaren na 2012 naar Syrië en Irak. Een toename in het aantal geslaagde uitreizen kan op termijn leiden tot een hogere aanslagdreiging in Europa. Uitgereisde jihadisten faciliteren soms aanslagen in hun herkomstlanden of kunnen na terugkeer voor dreiging zorgen.

Rekrutering in de diaspora

Tot heden zijn ISIS-provincies slechts in beperkte mate geslaagd in het rekruteren in migrantengemeenschappen in westerse landen. In ieder West-Europees land leven in omvang zeer kleine gemeenschappen van jihadi-salafisten en andere extremistische moslims. Het is zorgelijk hoe snel jongeren in aanraking kunnen komen met jihadistische content op sociale media en hoe eenvoudig contact met ISIS-leden tot stand komt. Maar de overgrote meerderheid van de moslims in Europa is niet vatbaar voor het jihadisme en hun religieuze leiders spreken zich er tegen uit. Deze weerbaarheid kan echter onder druk komen te staan door meerdere factoren, zoals conflicten in het Midden-Oosten, blasfemische acties, reële en beleefde discriminatie, en de groei van politiek radicaal-rechts met een anti-islam agenda. Deze factoren doen zich ook in Nederland voor. ISIS haakt in zijn propaganda in op deze elementen. Meerdere ISIS-provincies, zoals ISKP, maar ook kleinere in bijvoorbeeld Pakistan en de Filipijnen hebben eigen mediaorganisaties opgericht die

landgenoten in de diaspora proberen aan te zetten tot aanslagen.¹⁰² ISIS provincies in de Sahel richten zich nog nauwelijks op rekrutering in de omvangrijke diaspora in Frankrijk en andere landen met grote migrantengemeenschappen uit die regio. Toch schuilt in rekrutering door ISIS-provincies in de diaspora een risico voor de toekomst.

Tot slot

De veranderingen in de organisatie van Islamitische Staat zijn niet in alle gevallen even zichtbaar, maar daarmee niet minder relevant. De spreiding van externe aanslagcapaciteit, de onderlinge samenwerking tussen provincies, de terugkeer van gestimuleerde en aangestuurde aanslagplots, het sterker worden van provincies als ISKP, ISIS-Somalië en ISIS-Syrië; het zijn ontwikkelingen die de jihadistische dreiging tegen West-Europa nu al beïnvloeden en dat ongetwijfeld in de nabije toekomst verder zullen doen. Het is van groot belang dat ze nauwlettend worden gevolgd door analisten en opgevolgd door beleidsmakers.

---

¹⁰² Weiss en Webber, 'Islamic State-Somalia: a growing global terror Concern', p.18.

Bijlage

Overzicht van terroristische aanslagen en arrestaties wegens aanslagplanning

Het onderstaande biedt een overzicht van de belangrijkste terroristische aanslagen en arrestaties wegens aanslagplanning in Europa vanaf 28 mei 2024 tot en met 10 december 2024. Veroordelingen voor dergelijke delicten zijn niet meegenomen in het overzicht, omdat deze raken aan eerdere arrestaties in het verleden en niet tekenend hoeven te zijn voor het actuele dreigingsbeeld. Het overzicht geeft een goede indicatie maar geen compleet beeld. Een deel van de arrestaties is nog niet in de openbaarheid en wordt niet in dit DTN benoemd. Niet alle arrestaties zullen uitmonden in veroordelingen voor terrorisme. Daarnaast kunnen er aanslagen of arrestaties plaatsvinden waarbij pas later in het onderzoek een terroristisch motief duidelijk wordt. In geval van aanslagen zijn datum en plaats van handeling **vet/rood** aangeduid.

Mei 2024 (zie voor eerdere arrestaties/aanslagen in mei 2024: DTN juni 2024)

- **31 mei Duitsland.** Een 25-jarige man steekt in Mannheim met een mes in op een bekende islamcriticus en op mensen die deze te hulp schieten. Een agent komt daarbij om het leven. De Duitse autoriteiten gaan uit van een radicaalislamitisch motief.
- **31 mei Frankrijk.** Arrestatie van een 18-jarige Tsjetsjeen die een aanslag wilde plegen op een voetbalwedstrijd in het kader van de Olympische Spelen in Saint-Étienne. Volgens mediaberichten zou hij in contact hebben gestaan met leden van ISKP.

Juni 2024

- **8 juni Duitsland.** Op het vliegveld van Keulen-Bonn wordt een man gearresteerd die banden zou hebben met een aan ISIS verwante groepering. Mogelijk wilde hij een aanslag plegen op het EK voetbal in Duitsland.

- **12 juni Frankrijk.** De Franse politie pakt een 12-jarige jongen op verdenking van "criminele samenzwering met het oog op het plegen van terroristische daden". Hij zou zelf een jihadistische aanslag willen plegen.
- **13 juni Frankrijk.** Op 13 en op 21 juni zijn een minderjarige en een 19-jarige jongen opgepakt in de regio Parijs op verdenking van het voorbereiden van een jihadistische aanslag op joodse doelen. Ze hadden online contact.
- **18 juni Finland.** Een 15-jarige rechts-extremist valt in Oulu met een steekwapen een man van niet-Finse afkomst aan. Volgens de politie gaat het om een racistische aanval.
- **19 juni Duitsland.** De Duitse politie heeft een man gearresteerd die wordt gezien als een 'ISIS-agent die op stand-by stond om aanslagen te plegen'. Hij zou voor ISIS gevochten hebben en in oktober 2022 naar Duitsland zijn gekomen.
- **22 juni Zwitserland.** Een 17- en een 14-jarige jongen zijn opgepakt op verdenking van het voorbereiden van een jihadistische aanslag op de Pride in Zürich. De twee waren al langer in beeld wegens radicalisering en stonden in contact met elkaar.
- **23 juni Rusland.** In de deelrepubliek Dagestan worden in de steden Derbent en Machatsjkala door meerdere schutters jihadistische aanslagen gepleegd op twee kerken, twee synagogen en de politie. Twintig personen, voornamelijk politieagenten, komen om.
- **29 juni Servië.** Een man verwondt een agent die op wacht staat bij de Israëliëse ambassade in Belgrado met een kruisboog. De dader, een tot de islam bekeerde Serviër die was geradicaliseerd, wordt doodgeschoten.

Juli 2024

- **2 juli Nederland.** In de maand juli van dit jaar arresteert de politie vier mannen in Wijhe, Deventer, Schalkhaar en Terneuzen op verdenking van betrokkenheid bij wapenaanschaf door een man met soeverein gedachtegoed. Deze 44-jarige man uit Deventer werd op 5 april gearresteerd en wilde volgens het OM de wapens mogelijk gebruiken voor een opstand tegen de staat.
- **2 juli Frankrijk.** Een 14-jarige jongen wordt opgepakt op verdenking van het steunen van ISIS en het deelnemen aan gesprekken over het voorbereiden van aanslagen. Deze zaak hangt samen met de arrestaties van een 18- en een 15-jarige in mei. Er werd over meerdere doelwitten gesproken: de Olympische Spelen en het uitgaansleven in Parijs.
- **23 juli Frankrijk.** Een 18-jarige man is opgepakt in Bordeaux. Hij zou online gesproken hebben over een jihadistische aanslag op de Olympische Spelen.
- **23 juli Duitsland.** Een man valt twee personen met een migratieachtergrond aan met een mes in München. De dader zou daarbij racistische uitingen hebben gedaan.
- **25 juli België.** Zeven mannen van Tsjetsjeense afkomst worden gearresteerd. Vier personen werden al snel vrijgelaten. De drie anderen worden verdacht van deelname aan activiteiten van ISKP en het voorbereiden van een aanslag.
- **29 juli Verenigd Koninkrijk.** Een jongeman van 17 jaar oud wordt gearresteerd nadat hij drie meisjes bij een dansschool in Southport heeft doodgestoken en anderen verwond. De Britse politie ziet dit niet als terroristische daad, maar verdenkt de man wel van het voorbereiden van een aanslag. Bij hem werden een AQ-handboek en ricine aangetroffen. Het is vooralsnog onbekend of hij zelf bekeerd was tot de islam.

Augustus 2024

- **4 augustus Verenigd Koninkrijk.** De Britse politie heeft in Cheshunt een 18-jarige man en 19-jarige vrouw aangehouden voor het voorbereiden van een rechts-terroristisch misdrijf. Bij de vrouw werd een vuurwapen in beslag genomen.
- **12 augustus Turkije.** Een 18-jarige man heeft vijf personen neergestoken in een theetuin nabij een moskee in Eskişehir. Hij droeg hierbij een “skull mask” droeg, een gekend accelerationistisch symbool. Ook deelde hij online een rechts-extremistisch manifest, waarin hij bekende rechts-terroristen verheerlijkt.
- **23 augustus Duitsland.** In Solingen worden drie mensen gedood bij een aanslag, gepleegd door een alleen handelende dader met een mes. De vermoedelijke dader is een uit Syrië afkomstige 26-jarige man, die sinds december 2022 in Duitsland was.
- **24 augustus Frankrijk.** In La Grande-Motte heeft een 33-jarige man geprobeerd brand te stichten bij een synagoge. In de synagoge waren mensen aanwezig. Twee voertuigen vlogen in brand, een politieagent raakte gewond. De man is aangeklaagd voor terrorisme

September 2024

- **5 september Duitsland.** In München opent een 18-jarige Oostenrijker, die bekend stond als islamist, het vuur op agenten. Het incident vond plaats voor een museum over de geschiedenis van het nationaalsozialisme, dat vlakbij het Israëliisch consulaat ligt. De man is door de politie doodgeschoten.
- **6 september Duitsland.** In Linz am Rhein is een 29-jarige Albanees 's nachts met een machete een politiebureau binnengelopen. Hij riep meerdere keren 'Allahu akbar' en zei dat hij politieagenten wilde vermoorden. Volgens de politie lijkt de man 'gemotiveerd door islamitische radicalisering'.
- **19 september Nederland.** Op 19 september een mesaanval plaats bij de Erasmusbrug in Rotterdam. Het OM verdenkt de verdachte, een 22-jarige man uit Amersfoort, van moord en poging tot moord met terroristisch motief.
- **20 september Duitsland.** In Wuppertal wordt een 15-jarige jongen opgepakt, die ervan wordt verdacht een terroristische aanslag te hebben voorbereid. Hij zou festivals of de Joodse gemeenschap willen treffen. Hij zou via chat contact gehad hebben met een islamist uit het buitenland, die hem tips gaf.

Oktober 2024

- **8 oktober Frankrijk.** In het zuidwesten van Frankrijk is een man op verdenking van het voorbereiden van een terroristische aanslag. Het gaat om een 22-jarige Afghaanse ISIS-aanhanger. Hij zou een aanslag hebben willen plegen in een stadion of winkelcentrum. Hij zou nog geen wapens hebben aangeschaft. Een familielid (mogelijk een broer) werd de dag ervoor in de VS opgepakt omdat hij een aanslag zou willen plegen op 5 november, de dag van de presidentsverkiezingen.
- **19 oktober Duitsland.** Een 28-jarige man uit Libië wordt opgepakt op verdenking van het voorbereiden van een aanslag op de Israëliische ambassade in Berlijn. Hij zou in contact hebben gestaan met een ISIS-lid en een aanslag hebben willen plegen met vuurwapens.
- **24 oktober Bosnië en Herzegovina.** Een 14-jarige jongen wordt verdacht van het doden van een politieagent en het verwonden van een andere met een mes. Het lokale OM beschouwt dit als een terroristische daad. Onderzocht wordt of de verdachte is geradicaliseerd door een radicale islamitische groep en op welke wijze dit zou hebben kunnen plaatsvinden.

November 2024

- **6 november Duitsland.** In het Noord-Duitse Elmshorn is een 17-jarige jongen aangehouden die van plan zou zijn 'een grote groep mensen' aan te vallen. Hij zou een radicaal-islamitisch motief hebben.
- **8 november Frankrijk.** Een 16-jarige jongen wordt aangehouden in Le Mans omdat hij een aanslag zou voorbereiden, mogelijk op een synagoge. Bij de verdachte is ISIS-propaganda aangetroffen. Hij zou een vuurwapen willen aanschaffen.
- **27 november Duitsland.** Een tiener in Kreis Mainz-Bingen wordt aangehouden vanwege de verdenking dat hij een 'islamistisch gemotiveerde aanslag' wilde plegen. Bij de doorzoeking van zijn woning wordt materiaal aangetroffen waarmee een pijpbom kan worden gemaakt.

December 2024

- **7 december Frankrijk.** Drie jongeren (van negentien en twintig jaar) zijn opgepakt op verdenking van het voorbereiden van een aanslag. Een van hen zou eerder hebben geprobeerd uit te reizen naar Syrië. Ze zouden TATP hebben willen maken en hiervoor ingrediënten hebben besteld. Het stadhuis van Poitiers was een mogelijk doelwit, evenals het hoofdkantoor van de veiligheidsdienst DGSI.
- **8 december Duitsland.** Drie mannen tussen de 15 en 22 worden aangehouden in Mannheim en Hessen. Twee van hen, broers, zouden ISIS-aanhanger zijn en concrete plannen hebben voor een terroristische aanslag. Bij de aangehouden mannen zijn een aanvalsgeweer en messen aangetroffen.

Uitgave

Nationaal Coördinator
Terrorismebestrijding
en Veiligheid (NCTV)
Postbus 20301, 2500 EH Den Haag
Turfmarkt 147, 2511 DP Den Haag
070 751 5050

Meer informatie

www.nctv.nl
info@nctv.minjenv.nl
[@nctv_nl](https://www.instagram.com/nctv_nl)

December 2024